

יוסף דעת

פירוש על הש"ס

מלוקט מתורת חכמים ראשונים ואחרונים

חקרי הלכות, עיונים, כללים וציונים

עניני מחשבה, חסידות ומוסר

שאלות ותשובות לסיכום סוגיות הגמרא

חולין

(דף סח-פט)

בעריכת יוסף בן ארזה

**Dafyomi Advancement Forum
of Kollel Iyun Hadaf**

140-32 69 Ave.

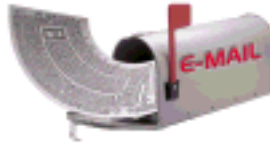
Flushing, NY 11367 USA

Tel: (718) 520-0210

Fax: (603) 737-5728

email: info@dafyomi.co.il

www.dafyomi.co.il

**יוצא לאור בהשתתפות מכון עיון הדף
שע"י כולל עיון הדף**

ת.ד. 43087

הר נוף, ירושלים

טלפון : 651-5004 , 652-2633 (02)

פקס : 652-2633 (02)

דואר אלקטרוני : info@dafyomi.co.il

www.dafyomi.co.il

ליקט וערך : יוסף בן ארזה

חבר כולל עיון הדף

הר-נוף, ירושלים

© כל הזכויות שמורות

המעוניינים להימנות על החוברת לקבלו בדואר רגיל יפנו אל :

בן ארזה, רחוב הרב משקלוב 6, הר נוף, ירושלים 95402

טל : 8128-651 (02), דואר אלקטרוני YOSEFDAAS@DAFYOMI.CO.IL

מחיר חוברת בודדת : 9 ש"ח (בערך \$2.2) לא כולל דמי משלוח

עוד אמרו, גם לדעת החולק וסובר שטרפה היא משבחת (ואם השביחה – אין זה סימן שאיננה טרפה), אינה משבחת באותו דבר שנטרפה בו, (ועל כן תרנגולת שניטלה נוצתה וצמחו לה מחדש והאחרונים גדולים יותר מן הראשונים – מוכח שאיננה טרפה). להלכה הסיקו (נח). שי"ב חדש, או לידה בנקבות, הרי אלו סימן שאינה טרפה. וכן לענין עוף, אם חזרת וטוענת ביצים – הרי זה סימן שאיננה טרפה.

דף נח

- צח. א. מה דינם של וולד טרפה וביצת טרפה, לאכילה ולקרבן?
ב. מהי הנפקותא היוצאת מן הכלל כל בריה שאין בה עצם – אינה מתקיימת י"ב חדש?
ג. חסר ויתר יד או רגל – האם הוא טרפה?
ד. בהמה או עוף שיש להם שני 'סניא דיבי'; שתי יציאות של בני מעיים; כמין 'קנה' טבעי בין בית הכסות להמסס או לכרס?
ה. בהמה חולה או שאכלה סם המות – האם היא כשרה לאכילה?

א. וולד טרפה שנוצר בבטן אמו לפני שנטרפה – למ"ד עובר ירך אמו – אסור, ולמ"ד עובר לאו ירך אמו – מותר, בין לאכילה בין לקרבן. (נחלקו בדבר ר' אליעזר ור' יהושע, לפי הסבר רבינא. והלכה כר' יהושע שמותר. ואעפ"י שלענינים אחרים נקוט עובר-ירך-אמו, לענין טרפה הדין תלוי בחיות, ולעובר יש חיות בפני עצמה. עפ"י תוס' וש"ר. ולמ"ד טרפה חיה יל"ע אם שייכת סברא זו – ע' בלשון הראשונים ובפמ"ג עט סק"ה). אבל ביצה שנטענה לפני ההיטרפות (אפילו נגמרה במעי התרנגולת. ר"ן; יו"ד פו, ג) – הכל מודים שאסורה, כיון שהיא גוף אחד עם האם. (כן מבואר למסקנה, לחלק בין וולד לביצה, אבל בלשון ראשונה של אמימר, אין חילוק ביניהם).

נטרפה ולבסוף נתעברה / נטענה – להלכה אנו נוקטים שאין מציאות כזו, כי טרפה אינה מתעברת. ולפי רב אחא בר יעקב ורב אחא – אפשרי הדבר, ודין הולד – מחלוקת ר"א ור"י (כהסבר רב אחא. ונחלקו בשאלת 'זה וזה גורם' אם מותר אם לאו). כן הדין בביצה שנוצרה ע"י זכר. אבל ביצה שנוצרה ללא זכר – לכו"ע אסורה, (שגורם אחד יש לה, של איסור. ולפי המסקנא, לעולם הביצה נידונית כגוף אחד, ואין שייך להתירה משום 'זו"ג'. ע' חדושי הר"ן).

ב. תמרים שהתליעו, ולא פרשו התולעים לחוץ, ואין ידוע אם התליעו במחובר ואסורים (משום שרץ הארץ) או בתלוש ומותרים – לאחר י"ב חדש ודאי מותרים.

ג. יתר וחסר ביד – כשרה. ברגל – טרפה, שכל יתר כחסר דמי (רב הונא), וכדין שמוטת ירך בבהמה שאסורה, ואילו שמוטת יד – מותרת.

ד. שני 'סניא דיבי' ('המעי האטום / העיור') – טרפה (רבינא, וכרב הונא). ואם שופכים מזה לזה – מותרת. שני בני מעיים שיוצאים בבהמה; אם משני מקומות – טרפה, ואם ממקום אחד (–סמוכים זל"ז) וכלין עד כאצבע (לדעה אחת פי': שהפיצול אינו מתמשך יותר מרוחב אצבע, אלא מיד חוזרים ומתחברים. עפ"י רש"י, ר"ג ורשב"א. ויש פרושים אחרים בראשונים. לדעה אחרת – מתחברים בסמוך לנקב שהרעי יוצא בו) – כשרה. בעוף – לעולם כשר.

'קנה' טבעי בקרבי הבהמה; בין בית הכוסות להמסס – כשרה, (שכן יש לחיות הבר); בין בית הכוסות לכרס – טרפה, (משום 'יתר' וכאילו ניטל חלק אחד מן המעיים).

ה. בהמה חולה – מותרת. (וראה לעיל לו – בדין המסוכנת). ושאלה סם המות – אם הוא סם מסוכן לאדם – אסורה משום סכנה, אך איננה טרפה. ואם אינו מסוכן לאדם אלא לבהמה – מותרת.

דף נט

צט. א. מהם סימני הבהמות הטהורות?

ב. מהם סימני חיה (לידע שאיננה בהמה, כדי להתיר את חלבה)?

א. בהמה שמעלת גרה ומפרסת פרסה (- שפרסתה סדוקה, וגם שסועה – כלומר חלוקה בצפרנים) – טהורה. כל בהמה שאין לה שיניים למעלה – בידוע שהיא מעלת גרה ומפרסת פרסה, מלבד הגמל שבצעירותו אין לו ניבים (= שתי שיניים עליונות. ל"א: בליטות כעין שיניים), והוא אינו מפריס פרסה. כל בהמה המפרסת פרסה (ושוסעת שסע) – טהורה, מלבד החזיר (שאינו מעלה גרה). כל בהמה מעלת גרה – טהורה, מלבד הגמל השפן והארנבת (והשסועה) האמורים בתורה (שאינם מפריסי פרסה). כל בהמה שבשרה שמתחת לעצם האליה, נקרע שתי וערב – בידוע שהיא טהורה, מלבד הערוד. ואם לאו (שנקרע ערב בלבד או שתי לבד. וערש"י) בידוע שהיא טמאה.

ב. סימני החיה להתיר חלבה נקבעים לפי צורת הקרניים והטלפים. (לפירוש אחד בתוס' די לזהות עפ"י הקרניים או הטלפים. וטלפי חיה שונות משל בהמה, שהן ארוכות וחדות, ואילו של בהמה רחבות. ולפרוש הריב"ם (וכ"כ הר"ן), סימני הקרניים נועדים לודא שהיא חיה ולא בהמה, וסימני הטלפים, שהן פרסות סדוקות – לודא שאיננה טמאה, שאין דבר טמא שיש לו טלפים אלא חזיר, וחזיר אין לו קרניים). סימני הקרניים הם: קרנות מפוצלות (רש"י פרש כמשמעו, שהן מסועפות. ור"ת פרש שהן כפופות בראשן). או לחלופין, כאשר אינן מפוצלות – אם הן כרוכות (= עגולות / עשויות שכבות שכבות) וחדורות (= חדות בקצוות / עגולות) וחרוקות (= מלאות פגימות וחריצים), וחריציהם תכופים ומובלעים זה בזה – חלבן מותר. ואם חסר אחד משלשה אלו – אפשר שהיא בהמה. (השור, קרנותיו אינן חרוקות. העז – אינן כרוכות ואינן חדורות. ויש עז כרכוז, שלדעה אחת הוא מין בהמה ולא חיה, וקרניו חדורות וחרוקות אך אינן כרוכות. ויש גם מין נוסף שקרניו כרוכות וחרוקות ואינן חדורות (תוס'), ולכך צריך שלשתם. אך לדעת המתירים עז כרכוז (רב שמואל ברד"א. וכן שלחו מא"י), אין צורך בסימן 'כרוכות'). יש מין חיה טהורה בעלת קרן אחת, ו'קרש' שמה.

דף ס

ק. האם חייבים על הרכבת שני מיני דשאים שונים זה עם זה?

נסתפקו בגמרא אם חייבים משום כלאים בהרכבת שני מיני דשאים, בדומה לאילנות, אם לאו. (מצד אחד נאמר בהם למינהו ביציאתם, מאידך לא נאמר כן בציווים, כבאילנות). ועלה ב'תיקו'.

(התוס' צדדו בכמה אופנים: הספק אינו אלא בחו"ל, אבל בארץ ודאי אסור הדבר ב'לאו'. עוד אפשר, גם בארץ נסתפקו אליבא דר' אושעיא ולא אליבא דרבנן. עוד כתבו שגם לחכמים משתנה הדבר במינים מסוימים (ע' מנחות טו). עוד צדדו שהספק אינו אלא בבני-נת, שגם הם מוזהרים על הכלאים (ע' סנהדרין נו), אבל ישראל – ודאי חייב).

דפים טא – טב

קא. מהם סימני טהרה בעופות? האם צריך את כל הסימנים להתיר, או די בחלקם? העופות הטמאים המפורשים בכתוב – האם יש בהם מקצת מסימני טהרה?

ארבעה סימני טהרה מנו בעופות: עוף שאינו דורס (רש"י: דורס – אוהו בצפרניו את המאכל כשאוכל. ר"ת: אוכלו מחיים ואינו ממתין שימות); יש לו אצבע יתרה; יש לו זפק; קרקבנו נקלף. כל עוף דורס – בידוע שהוא טמא. (וכתב בספר יראים (קלא), אפילו יש בו שלשה סימני טהרה, אם הוא דורס – הרי הוא בכלל הנשר שאסרה תורה, אלא שנשתנו עליו סדרי בראשית בשאר סימניו. ובחדושי חת"ס כתב לפי"ז שאפילו עוף הידוע כטהור, כגון תורים, אם בזמן מן הזמנים ימצא שטבעו לדרוס – טמא. ובשבט הלוי (ה"ב כט) פקפק בדבר, שאין כוונת היראים אלא על מין שאינו ידוע לנו שהוא טהור, אם ראינוהו דורס הרי זה סימן טומאה, אבל לא במין המוחזק כטהור).

שיטת תנאים נוספות בסימני טומאה וטהרה בעופות – ע' להלן סה.

תני ר' חייא: עוף שיש בו סימן טהרה אחד (בלבד) – טהור. ובלבד שיכיר שאינו שייך למין הפרס או העזניה, שגם בהם נמצא סימן טהרה אחד (רב נחמן). ולאמימר, אין צריך לחוש שמא הוא פרס ועזניה, לפי שאינם נמצאים בישוב. ובלבד שאינו דורס. (להתוס', הוא הסימן האחד. ולרש"י הפירוש הוא שאינו כשר אלא כל זמן שלא ראינוהו שדרס. וע' ר"ג ורמב"ם.

מבואר להלן (סג. לפרש"י, וע"ש בתוס' פירוש אחר), שיש מקומות שהפרס והעזניה מצויים בישוב, ובאותם מקומות אין להתיר עפ"י סימן אחד).

המפורשים בתורה – יש מהם ללא שום סימן טהרה (נשר); יש בעלי סימן אחד (פרס ועזניה. באחד מהם קיים סימן טהרה שאינו בכל שאר העופות הטמאים המפורשים); יש בעל שני סימני טהרה (העורב). ושאר כל העופות המפורשים – בעלי שלשה סימנים (כ"ה לגרסת רש"י והגאונים. ויש גרסאות אחרות, ולשיטתן אין בהם אלא סימן טהרה אחד או שנים. לרבנו תם, י"ט עופות והעורב – אינם דורסים).

א. התוס' צדדו לומר, שיש להתיר כל עוף שקרקבנו נקלף ויש בו סימן טהרה אחד נוסף.

ב. כל שאר העופות שבעולם, מלבד המפורשים בתורה לסוגיהן – טהורים, ואם בקי בכל המינים המפורשים ובשמותיהם, יכול לאכול כל השאר, כדלהלן סג.

ג. למעשה, אין עוף נאכל אלא במסורת, שאין אנו בקיאים בהם ובסימניהם. עפ"י רש"י וש"פ).

דף טב

קב. א. את כל ערב למינו – מהו 'למינו'?

ב. איזוהי צפור האמורה בתורה בטהרת המצורע?

ג. מים ששתו מהם עופות – האם כשרים למי חטאת?

ד. דבר שיש לו שם לווי – האם הוא נכלל בהגדרת אותו דבר שנאמר בתורה באופן סתמי?
ה. עוף שקרקבנו נקלף בסכין ולא ביד, או שאין קרקבנו נקלף אלא לאחר שהניחוהו בחמה ונרפה – האם הוא בכלל 'קרקבנו נקלף' להיות סימן טהרה?
ו. האם שייך מין בעל-חיים שהזכרים שבו אסורים והנקבות מותרות, או להפך?

א. למינו שנאמר בעורב – לר' אליעזר, הוא הזרזיר, וכן סנונית לבנה, שהם רגילים לשכון עם העורב. וחכמים חולקים, לפי שלזרזיר יש זפק והסנונית הלבנה קורקבנה נקלף. אלא למינו כולל עופות אחרים הדומים לעורבים (עפ"י תוס'. ולהלן סג. אמרו שהוא עורב שראשו דומה לשל יונה).
(ור"א סובר שאעפ"י ששונים בסימנים, נחשבים מאותו מין, שלא לחנם הלך הזרזיר אצל העורב. רש"י. או משום שזפק הזרזיר קטן וקורקבן הסנונית אינו נקלף בידיים. עפ"י תוס').
ללשון אחת (בדברי אמימר), מחלוקת ר"א וחכמים בסנונית שכרסה ירוקה, אבל זו שכרסה בהירה – לכו"ע מותרת. ולר"א מחלוקתם בלבנה אבל הירוקה אסורה לכו"ע. ולשתי הלשונות הלכה שזו שכרסה לבנה מותרת, והירוקה – אסורה.
(התוס' האריכו לדון בויהיו של העורב ובסימניו.
הרמב"ם פסק שהזרזיר אסור כעורב, אבל לענין שאר מינים השוכנים עם הטמאים פסק כחכמים ולא כר"א. ע' שו"ת רדב"ז ח"ה אלף תקסה).

ב. אמר רב יהודה: עוף המסרט כשר לטהרת מצורע, והוא 'צפור' שנאמר בתורה. וזו היא סנונית לבנה שנחלקו בה ר"א וחכמים. (וצ"ל שפסק כחכמים שהיא מותרת, כי לאמימר לל"א שפסק כר' אליעזר, סנונית זו אינה כשרה למצורע, שהרי נאמר בצפורי מצורע טהורות. רש"י.
במשנה בנגעים מפורש שצפור של מצורע היא צפור דרוו הדרה בבית כבשדה, והסנונית שאמרו כאן, היא מכלל צפורי דרוו. וע' מהרי"ק קנח; ט"ז סו"ס פב).

ג. מים שעופות שתו מהם – פסולים למי חטאת, לפי שהם קולטים מים בהרטומיהם ומגביהים אותם, ומקצת מן המים חוזר לכלי, (והרי הם כמים שנעשית בהם מלאכה, או פסולים משום שאובים. ע' בראשונים), מלבד היונה, שהיא מוצצת, והמים הבאים לפיה אינם חוזרים. וה'תסיל', אף שהיא מין יונה ומוצצת – כיון שהיא מקיאה למים, פוסלת מפני פליטה זו, (אם משום שהוא כרוק או משום מלאכה הפוסלת במים).

ד. אביי אמר: כל דבר שנשתנה שמו קודם מתן תורה והקפידה תורה עליו להזכירו בשם מסוים (כגון 'אזוב' שהזכירתו תורה בכמה מקומות ולא נשמט לנו המקרא לכתבו בשם לווי) – אינו כשר בו אלא זה שהוא ללא שם לווי. אבל דברים שנשתנו שמם וכינויים לאחר מ"ת – אין להקפיד אם יש להם שם לוואי אם לאו.
רבא אמר, תורים שיש להם שם לוואי, היות ובמקומם הם מכונים בסתם, ללא שם לוואי – כשרים.

ה. עוף שקרקבנו נקלף רק בסכין ואינו נקלף ביד – הרי זה ספק אם הוא בכלל 'קרקבנו נקלף'. אבל אם נקלף ביד, אעפ"י שכל עוד לא הניחו בחמה אינו נקלף – הרי זה סימן טהרה.

ו. אמרו על עוף המכונה 'תרנגולא דאגמא' שהוא אסור, ואילו 'תרנגולתא דימא' – מותרת. ופרשו כאן התוס' שהם שני מינים שונים שנקראים כן, אבל אין חילוק בין זכרים ונקבות באותו המין, שכל היוצא מן הטהור – טהור.

דף סג

קג. א. אלו פרטים מזהים נתפרשו בסוגיא אודות העופות הטמאים הכתובים בתורה?

ב. כמה עופות טמאים יש?

ג. על סמך מה ניתן לאכול עופות בלתי ידועים?

א. שלך – זה השולה דגים מן הים. (והם היו בקיאים בו לידע במה המדובר. והוא עורב המים. עפ"י רש"י).
דוכיפת – שהודו כפות (- כרבלתו עבה ונדמית כנכפלת לתוך הראש וכפותה שם. והוא עוף גדול כתרנגול. רש"י).

תנשמת – באות (הערוך גורס: בואת) שבעופות. (= לשון מיאוס. הוא עוף הצועק בלילה. רש"י. וכן 'תנשמת' בשרצים – באות / בואת שבשרצים).

רחם – זו שרקק. כיון שבאה רחם – באים רחמים, כלומר גשמים באים לעולם. והוא שנמצא על דבר כלשהו ושורק. (ונמסר במסורת שאם יושב על הקרקע ושורק, שלא כדרכו – סימן בשורה הוא לביאת המשיח).

עורב – שחור. את כל ערב למינו – עורב העמקי, הוא חיוור. וכן עורב שראשו דומה לשל יונה. (וע"ע לעיל סב).

החסידה – זו דיה לבנה, והיא עושה חסידות עם חברותיה בחלוקת המזון.

האנפה – זו דיה רגזנית.

הראה – א"ר אבהו: זו איה, ונקרא שמה 'ראה' – שרואה ביותר, עומדת בבבל ורואה נבלה בא"י.

בסוגיא דובר עוד על עופות רבים, זיהוים ודיניהם, בשמות שהיו ידועים להם, ואין אנו בקיאים בהם.

ב. אמר רב חנן בריה דרבא אמר רב: עשרים וארבעה עופות טמאים הם, (עשרים מפורשים בתורה (דאה וראה – אחת הן; איה ודיה – אחת הן. אביי). ועוד ארבעה מלמינה, למינה, למינו, למינהו).

וחולק על ר' אבהו, שלשיטתו דאה וראה איה ודיה – כולן אחת הן).

שאר העופות שבעולם – טהורים הם. אלא שיש עופות רבים הכלולים באותו מין, וכמו שאמר איסי בן יהודה, מאה עופות יש במזרח וכולם מין איה הם. (ויתכן א"כ שרוב העופות שבעולם טמאים. עפ"י תוס').

ג. עוף טהור נאכל במסורת (אם זכור באדם כשר שאכלו, או שמסר לו רבו או צייד חכם שהוא טהור. רש"י).

ונאמן צייד לומר עוף זה התיר לי רבי הצייד, והוא שיוחזק אותו צייד שהוא בקי במינים האלו ובשמותיהם.

דפים סג – סד

קד. א. האם מותר לקנות ביצים מן הנכרי, או שמא יש לחוש משום ביצי נבילה או טרפה או ביצי מין טמא?

ב. האם אפשר להסתמך על סימנים שבביצה לידע אם היא של מין טהור או של מין טמא?

א. לוקחים ביצים מן הנכרי כשאומר שהן של עוף פלוני טהור, ואין חוששים לביצת נבלה או טרפה, שהן מועטות.

אבל אם אינו אומר של עוף פלוני, לא די כשאומר טהור, שאינו מתירא לשקר בכך, כיון שאי אפשר לבדוק, שיכול להישמט ולומר למין אחר נתכוונתי.

(וכתבו התוס' שעכשיו סומכים לקנות מהם ללא אמירה כלל, כיון שרוב ביצים המצויות בינינו – של מינים טהורים הן, וסומכים על הרוב. וכ"כ שאר פוסקים).
 ודוקא כאשר סימני הביצה מסייעים שהן של מין טהור, שראשה אחד כד וראשה אחד חד, והחלבון סביב החלמון, אבל אם הסימנים הפוכים – ודאי של מין טמא היא ואסורה.
 ואין לוקחים מהם ביצים טרופות בקערה – שחוששים שמא מכרן לו ישראל לפי שהן של טרפה. (התוס' פרשו, כיון שמוכר לו באופן זה, שאינו רגיל, מוכחא מילתא שישראל מכרן לו, אבל כשאין ריעותא – מותר).
 ואולם ביצים שלמות מותר, לפי שאסור למכור להם ביצי טרפה אלא כשהן טרופות.
 (הרמב"ם (מאכ"א ג, יח-יט) פסק שאין לוקחין מן הנכרי אלא אם מכיר את הביצה ויש לו בה טביעות עין שהיא של מין טהור. וכשאינו מכיר אין לוקחין אלא מצייד ישראל כשאומר מעוף פלוני. ואם הוא מוחזק בנאמנות – אין צריך שיאמר מעוף פלוני. ע"ש בראב"ד ובמ"מ. וכן דעת המחבר בשו"ע פג, ז פו, א. ואולם הרמב"ן סובר שגם נכרי נאמן במילתא דעבידא לאגלווי. וע"ע שו"ת משיב דבר ח"ב סוס"י סג; אהיעור ח"ג ח, ב).

ב. מסקנת הסוגיא היא שאין להסתמך על סימנים אלו להתיר, לפי שיש ביצי עורב הדומות לשל יונה, (או שאר מינים טמאים הדומים למינים טהורים). ואולם להפך, כאשר הסימנים מורים על מין טמא – ודאי אסורות. ואם החלבון והחלמון מעורבים – בידוע שהיא ביצת השרץ (או הנחש).
 (נחלקו הראשונים ז"ל אם למסקנא סימני ביצי דגים – דאוריתא, וסומכים עליהם לקולא, או דרבנן ולחומרא).

דף סד

- קה. א. ביצה מרוקמת – מה דין אכילתה; בעוף טהור, בעוף טמא, ובשרצים?
 ב. מה דין גיעולי ביצים וביצים מזורות?
 ג. ביצה שנמצא עליה קורט דם – מה דינה?
 ד. ביצת טמאה – האם היא אסורה באכילה מדאוריתא או מדרבנן?

א. ביצה מרוקמת – של עוף טהור – אסורה ולוקין עליה מדרבנן. (לראב"י אסור מדרבנן אפילו אפרוחים שיצאו כל שלא פתחו עיניהם, והסמיכוהו על המקרא וכל השרץ השרץ. לחכמים – מותרים, אבל כל שלא יצאו לאויר העולם, גם לחכמים אסורים מדרבנן, כאמור. הרי"ף פסק כחכמים, ויש פוסקים כר' אליעזר בן יעקב).
 של עוף טמא – אפילו לא ריקמה הביצה – אסורה מן התורה, וכדלהלן.
 של שרצים – אם ריקמה, אסורה מהתורה ולוקה עליה משום שרץ השורץ על הארץ. (אבל לא ריקמה – מותרת, כדין ביצי עוף טהור שלמדנו מן הכתובים את היתרם הגם שהן יוצאות מן החי, וכשם שלענין טומאה אין ביצת השרץ מטמאת אלא בריקום, ה"ה לענין אכילה. עפ"י תוס'. והרמב"ן כתב שללא ריקום אסורה משום היוצא מן החי, אבל אין לוקין עליה אלא בריקום).

ב. גיעולי ביצים מותרות – פרש"י: ביצה טמאה שנתבשלה עם הטהורה – אינה אוסרתה, שאינה נותנת טעם באחרות. והתוס' הביאו פירוש הערוך, שהן ביצים שנפלטו מן התרנגולת ועדיין לא נגמרו. (ולפירוש זה, ביצה אוסרת בבישול בנתינת טעם – ע' להלן צח ובראשונים).
 ביצים המזורות, שאין אפרוח קלוט בהם לעולם – נפש החיה תאכלם, ואעפ"י שישבה עליהן תרנגולת ימים רבים.

ג. נמצא קורט דם במקום הקשר בחלבון – זורק את הדם, (התוס' צדדו אם דם זה אסור מדרבנן או מדאורייתא) ואוכל את השאר. נמצא בחלבון, אפילו רק במקום הקשר – אסורה כולה, שכבר פשט הריקום בכולה. וה"ה אם נתפשט הדם מחוץ למקום קשר החלבון. עפ"י רש"י ותוס'. וכתבו התוס' לפי"ז, שאם אין דם במקום הקשר אלא במקום אחר בביצה – מותר, שאין דם זה תחילת יצירת האפרוח, ואפילו הדם עצמו מותר. ויש אוסרים את הדם עצמו מדרבנן משום מראית העין (ער"ן). שיטת הרי"ף והרמב"ם שר' ירמיה ור' דוסתאי נחלקו בדבר, ולדעת ר' דוסתאי העיקר תלוי אם הדם בחלבון, שזורקו ואוכל השאר, ואם בחלבון – הביצה כולה אסורה).

ד. ביצת טמאה אסורה מן התורה. (בת היענה – זו ביצת טמאה. הרמב"ן צידד שלוקין עליה, ואילו הרמב"ם כתב שאין בה מלקות דאורייתא אלא לוקין מכת מרדות. ואם התחיל אפרוח להתרקם בה – כתב הרמב"ם שלוקין עליה משום אכילת שרץ העוף. והרשב"א צדד שאין לוקין עליה אפילו בשריקמה עד שיצא לאויר העולם, לא משום שרץ הארץ ולא משום שרץ העוף).

דף טה

קו. א. כיצד יש לכתוב בספר התורה 'כדרלעומר'; 'בת היענה'?
ב. מהם סימני הטהרה וסימני הטומאה בעופות, לשיטות התנאים השונות?
א. 'כדר לעומר' היו כותבים בהפסק, כשתי מלים, ובלבד שיהיו בשורה אחת. (ועתה אנו כותבים אותה בתיבה אחת).
'בת היענה' – שתי מלים ואפילו בשתי שורות.

ב. רבן גמליאל אומר, וכן סתם תנא דמתניתין: דורס ואוכל – בידוע שהוא טמא. יש לו אצבע יתרה, וזפק, וקרקבנו נקלף – בידוע שהוא טהור.
ר' אליעזר בר' צדוק אומר: כל שחולק אצבעות רגליו, כאשר עומד על חוט מתוח, שתיים לכאן ושתיים לכאן – טמא. שלש ואחת – טהור. (כלומר, אין זה סימן טומאה. אבל אין להסתמך לטהר על פי סימן זה בלבד. ר"ן).
ר' שמעון בר' אלעזר אומר: כל עוף הקולט מן האויר (דבר מאכל שזורקים לו, קולטו בפיו) ואוכלו ואינו מניחו לארץ קודם – טמא.
אחרים אומרים: שכן עם טמאים – טמא. (לר' אליעזר, אפילו בשאינו נדמה לו לגמרי, כגון זרזיר ועורב. ולחכמים, דוקא כשנדמה. הרמב"ם הביא דברי אחרים, ששכן עם טמאים ונדמה להם – טמא. והטור והשו"ע לא הזכירו זאת. ולענין זרזיר פסק הרמב"ם כר' אליעזר. וע' בשו"ת הרדב"ז ח"ה אלף תקפז).
וע"ע לעיל סא-סב.

דפים טה – טו

קו. א. מהם סימני הטהרה בחגבים?
ב. אלו שמות חגבים ושאר שרצי העוף הוזכרו בסוגיא, לטהרה או לטומאה, ובמה הם מתאפיינים?
ג. כיצד נדרש הכתוב הזה: מכל שרץ העוף ההלך על ארבע אשר לא כרעים ממעל לרגליו... את הארבה למינו ואת הסלעס למינהו ואת החרגל למינהו ואת החגב למינהו?

א. במשנה מפורשים ארבעה סימני טהרה: ארבע רגלים; ארבע כנפים; קרצולים (– הם שתי כרעים ארוכים, סמוך לצוארו ממעל לרגליו, לנתר בהן על הארץ), גם אם אין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן; כנפיו חופים את רובו. (אמר רב יהודה אמר רב: רוב ארכו. ואמרי לה: רוב הקפו. אמר רב פפא: הלכך צריך שיחפה את רוב ארכו ורוב היקפו).

ר' יוסי אומר: ושמו חגב. (ריב"ם פרש שר' יוסי לפרש בא ולא לחלוק, וגם תנא קמא מודה לכך. וכן פסק הרמב"ם, שאין כשר אלא אם שמו 'חגב'. וכ"פ הרשב"א. ואולם הרמב"ן כתב שמסתבר שלדעת תנא קמא אין צריך שיהא שמו 'חגב'. וכתבו ראשונים שכן נראה מסתימת דברי הרי"ף).

וזהו כשיטת תנא דבי ר' ישמעאל, אבל לתנא דבי רב (– ברייתא סתמית בתו"כ) ישנה הגבלה נוספת על הסימנים האמורים: שאין ראשו ארוך, כמו כל אותם המפורשים בכתוב. (ואולי לשיטה זו אין כשר אלא המפורשים בכתוב ועוד ארבעה מינים הדומים להם, מין נוסף לכל מין, ותו לא. עפ"י תוס').

(הרמב"ם פסק להתיר ראשו ארוך, כתנא דבי ר' ישמעאל. וכן כתבו התוס' והרשב"א והר"ן. ואולם הרמב"ן צדד שלמעשה יש לחוש שמא הלכה כתנא דבי רב, שהיא שגורה בפי כל. ובסוף דבריו כתב שמסתברים דברי הרמב"ם).

ב. זחל / אסקרין – מין חגב שמגדל כרעים לאחר זמן – טהור.

ארבה / גובאי – אין לו גבחת (=ראש מרוט) ולא זנב. מפורש בכתוב שמותר.

צפורת הכרמים – דומה לארבה, ומותר. (יש עוד מין הנקרא 'צפורת הכרמים' – והוא עוף טמא. ע' 'תוספתא עתיקתא' עמ' יג; מאירי שבת ז: ובפירוש הרע"ב ותפא"י שם; מגדים חדשים שם).

סלעם / רשון (ויש מקומות שנקרא ניפול) – יש לו גבחת ואין לו זנב, והתירו מפורש בתורה.

יוחנא ירושלמית; אוכשף – מיני סלעם, ומותרים גם הם.

חרגול / ניפול (ויש מקומות שנקרא רשון) – יש לו גבחת ויש לו זנב, והתירו מפורש בתורה.

ערצוביא – מין חרגול. וכן הכרספת והשחלנית, (ואפשר שאחת מהן היא הערצוביא, וכינויים שונים לה. רש"י) – מותרים.

חגב / גדיין (נדיין) / (שושיפא. עתוס') – ראשו ארוך; מפורש היתרו. וכן הרזבנית – מין חגב, ומותרת.

צרצור – יש לו ארבעת סימני טהרה ואעפ"כ הוא טמא, שאין שמו 'חגב', שלא ככל המנויים לעיל. (לפי דעת הסוברים שתנא קמא דמתניתין אינו מצריך שיהא שמו 'חגב', יהא הצרצור מותר. וע' רמב"ן ורשב"א.) (כתב הט"ז, שעכשיו אין נוהגים באכילת חגבים, שאין לנו מסורת עליהם. ואולם יש עדות שנהגו באכילתם עפ"י מסורת אבותיהם).

ג. אשר לא (וקרינו: לו) כרעים – אעפ"י שאין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן.

אשר לא כרעים... את הארבה למינו ואת הסלעם למינהו ואת החרגול למינהו ואת החגב למינהו – לתנא דבי רב, דורשים בכלל ופרט, ואין בכלל אלא מה שבפרט, אלא שנתרבה מלמינו... למינהו ארבע מינים שדומים לפרטים האמורים.

לתנא דבי ר' ישמעאל, דורשים ב'כלל ופרט וכלל' (ואעפ"י שהכלל הראשון אשר לא כרעים אינו דומה לכלל האחרון – למינו) – לכלל כעין הפרט, כלומר, מי שיש לו ארבע סימנים. וסלעם אינו נצרך לגופו, כי יכול להילמד בבנין אב מארבה וחרגול (שמהם יש לשמוע שאין הגבחת והזנב שייכים לטהור או לטמא), ובא לרבות מינים שראשם ארוך, שטהורים. (ולמינהו שנאמר בסלעם, לרבות אלו שראשם ארוך ואינם מין סלעם אלא משאר מינים. או נכתב כדי שלא נאמר ש'סלעם' בא לאסור מינו. תוס'). חגב – ללמד שצריך שיהא שמו חגב. למינהו – עד שיהא בו כל הסימנים הללו, (שלא נרבה מיתור 'סלעם' שאין צריך את ארבעה הסימנים).

דף סו

קח. א. מהם סימני טהרה שבדגים?

ב. קשקשת העתידה להיגדל או לנשור – האם היא מהוה סימן טהרה?

ג. האוכל דגים טמאים – על אלו איסורים הוא עובר?

א. סימני טהרה בדגים מפורשים בכתוב: סנפיר וקשקשת. וקים להו לחכמים שכל שיש לו קשקשת יש לו גם סנפיר. ואם כן די לסמוך על הקשקשת בלבד, אבל סנפיר לבדו – אינו מהוה ראייה להימצאות הקשקשת. (ונכתבו שניהם בתורה, כדי להוציא מכלל טעות, שלא נפרש 'קשקשת' היינו הסנפירים, ואעפ"י שכבר ידענו ממקום אחר מהי הקשקשת – יגדיל תורה ויאדיר).

ר' יהודה מצריך שני קשקשים. (ואין הלכה כר' יהודה. רמב"ן. ע"ש. יש שכתבו עפ"י התוספתא, שצריך שתהא לפחות קשקשת אחת תחת לחיו ואחת תחת זנבו ואחת תחת סנפיריו. ע' בראשונים).

סימנים נוספים לדגים – ע' בע"ז מ.

ב. אין לו עכשיו קשקשת ועתיד לגדל לאחר זמן (כגון הסולתנית והעפיאן) – מותר.

יש לו עכשיו סנפיר וקשקשת, ועתיד להשירן בשעה שעולה מן המים (כגון אקונס, אפונס, כסתפיאס, אכספטיאס, אטונס) – מותר.

ג. האוכל דגים טמאים עובר בלאו (מבשרם לא תאכלו) ובעשה (אתם תאכלו. ולא הבא מכלל עשה – עשה).

(י"א שאם אין הקשקשת מתקלפת ביד או בכלי, אין זו קשקשת. ויש חולקים – ע' רמב"ן בפירוש התורה; רמ"א י"ד פג, א; נוב"י י"ד כח; תוס' רעק"א וחת"ס).

דפים סו – סז

קט. שרץ המים – מה דינו באכילה?

שרץ המים הגדל בכלים, בשיחין ובבורות (ולא פרש מתוכם, כדלהלן) – מותר. אבל בימים ובנחלים ובדומה להם, 'חריצין' (ארוכים וצרים) ו'נעיצין' (רחבים, כגון אותם שעושים לביברי דגים) – אסור, לפי שאין לו סנפיר וקשקשת. (ולמדו זאת מ... מכל אשר במים... במים, בימים ובנחלים... – הטל פרט בין שני הכללים ודונם בכלל ופרט וכלל. ולתנדר"י, בריבוי מיעוט וריבוי – רק בדומה ל'ימים ונחלים' צריך סנפיר וקשקשת להתירו. ומתאכלו למדים לרבות גם בורות להתר, ככלים, ומצמצמים את ה'כעין הפרט' למים נובעים ונחלים).

(חריצים ונעיצים שאינם נובעים אלא שאין המים עצורים בהם כבורות – לרש"י, דינם כבורות וכלים. ולתוס' – תלוי במחלוקת, לתנא דבי רב הדורש בכללי ופרטי, דינם כבורות. ולתנדר"י הדורש בריבוי ומיעוטי, דינם כימים ונחלים. וכ"כ הרשב"א בתשובה (ח"ג שמד), אבל בחידושו כאן תמה על שיטה זו. וע"ע בט"ז שכתב לחלק בין חריצין ונעיצין ונחלים או עומדים. אך אין זו ההבנה הפשוטה בפוסקים. ע' שבט הלוי ח"ז כג, ב).

דף סז

- ק. א. שרץ המים שבבורות ובכלים שהתירתו תורה – מה דינו כשפרש מן המים וחזר?
 ב. תולעים שבפירות – האם הם אסורים באכילה?
 ג. המסנן שכר תמרים שיש בו תולעים – האם הם אסורים משום 'שרץ הארץ'?
 ד. תולעים הנמצאים באברים הפנימיים של הבהמה או הדג – מה דינם באכילה? ומה דין תולעים הנמצאים בין העור לבשר?
 ה. אלו שרצים נתרבו לאיסור משום 'שרץ הארץ'?
 ו. לזיתן – האם הוא טהור אם לאו?

א. שרץ המים הגדל בבורות או בכלים, ופרש לדופן הבור / הכלי הפנימית – לא נאסר, כי זהו מקום גידולו וכך דרכו תמיד. אבל אם פרש לשפת הבור או לדפנות החיצונות של הכלי – נאסר משום 'שרץ הארץ'.

ב. פירות וקטניות שהתליעו כשהם תלושים; אם התולע גדל מבפנים – לא נאסר. ואם התליעו כשהם מחוברים – שמואל אסר משום השרץ השרץ על הארץ. (ושיטת רש"י ותוס' ורא"ש, שאין איסור אלא אם רחש ונע בתוך הפרי, ואולם כמה ראשונים חולקים בדבר. ער"ן ועוד). ואמרו בגמרא לדייק מדברי הברייתא שלא כשמואל, (וע' רמב"ן שפרש אחרת) אלא אפילו התליעה במחובר – מותר. (ונחלקו הראשונים אם הלכה כשמואל (שאלתות, בה"ג, רי"ף, רמב"ם, רמב"ן, רשב"א) אם לאו. רבנו תם, רבנו נתנאל, ריב"א).

ואולם אם התליע האילן עצמו – הכל מודים שאסור משום 'שרץ הארץ'. (כל השרץ השרץ על הארץ – לרבות).

פרשה התולעת חוץ לפרי – נאסרה לעולם. פרשה ומתה (פרש"י: מיד אחר פרישתה מן הפרי, טרם הספיקה לרחוש על הארץ, מתה. וי"ג 'פרשה מתה' – כלומר, פרשה מן הפרי כשהיא מתה); פרשה מקצתה; פרשה לאויר העולם וטרם הגיעה לארץ נקלטה בפיו. (ויש פרושים אחרים); פרשה לגג תמרה; לגג גרענתה; פרשה מתמרה לתמרה – כל אלו ספקות שעלו ב'תיקו'. (וכל תיקו דאיסורא לחומרא. רי"ף).

ג. אמרו שאין לסנן (במסננת מרווחת, כגון קסמים וקשים) שכר תמרים בלילה, שמא פרשה תולעת על אחד הקסמים, ולא ראה, ונאסרה, ושוב נפלה לשכר. (אבל ביום, הלא רואה אם פרשה תולעת ונפלה, אם לאו. יש מי שכתב שלא אסרו אלא לכתחילה, אבל בדיעבד אין חוששים שפרש למסננת ונפל שוב. איסור והתר – הובא בב"ח פד. וע"ע חו"א יד-א סק"ג).

ד. תולעים שנמצאו בכבד או בריאה (ורבנו גרשום פרש: תולעי הראש) – נחלקו בגמרא אם יש לחוש שנכנסו מבחוץ, או שמא גדלו מתוכה. והסיקו להלכה לאיסור, שמא נכנסו מבחוץ דרך האף והקנה. (ר"ח, תוס', רמב"ן ורו"ה פרשו, דלא כרש"י, שהמחלוקת אמורה בדגים, אבל בבהמה – לכו"ע אסור, כי גם אם גדלו ממנה, אין להם התר מפני שהבהמה וכל אשר בה טעון שחיטה).

תולעים הנמצאים בין הבשר לעור – ודאי גדלו מבפנים, ומותרים. במה דברים אמורים – בדגים, שאינם טעונים שחיטה, אבל בבהמה (וה"ה בעוף. מנ"ח קסג) אסור, שהרי אין לבהמה התר אלא בשחיטה, ואלו שאין מועילה להם שחיטה – לא הותרו. (יש שכתבו שאסורים משום אבר מן החי. ובבהמה טמאה – משום איסור בהמה טמאה. ע' מנ"ח שם).

ה. מלבד השרץ הרוחש על הארץ, נאסר הנחש (הולך על גחון). וכן השלשול והדומה לו (כל הולך...). העקרב (הולך על ארבע), החיפושית והדומה לה. (כל הולך על ארבע). הנדל (מרבח רגלים) והדומה, והדומה לדומה (עד כל מרבח רגלים).

ו. לויתן – דג טהור הוא, שיש לו סנפיר וקשקשת.

פרק רביעי; דף סח

קיא. א. עובר שנמצא במעי אמו בזמן שחיטתה – מה דינו כאשר כולו בפנים? כאשר ידו בחוץ בזמן השחיטה?

ב. כאשר היתה ידו בחוץ וחזרה קודם השחיטה?

ג. מה הדין כאשר יצא ראשו, באופנים דלעיל?

ג. החותך מן העובר שבמעי אמו, או מאחד מאברי הבהמה הפנימיים (בענין שלא נעשית טרפה), ונשאר החלקים החתוכים בתוכה – האם הם מותרים בשחיטתה? ומה דין אברים חתוכים לענין טומאה?

ד. בן של פרה שפרסותיו קלוטות ולא סדוקות – מה דינו באכילה? ומה הדין כאשר הוא קלוט במעי אמו בזמן שחיטתה?

ה. אלו דברים שיצאו חוץ למחיצתן וחזרו – מותרים, ואלו אסורים?

ו. לידה לסירוגין, כגון שיצאו אברים וחזרו או שנחתכו בחוץ, ושוב יצאו אברים נוספים וחזרו או נחתכו, עד שהושלם רוב – האם נחשבת זאת ללידה?

א. עובר שבמעי אמו ניתר בשחיטתה (בהמה... בבהמה – אתה תאכלו. ט.ט). היה אבר אחד בחוץ – אותו אבר לא הותר בשחיטת האם. (היה רובו של אבר בחוץ – לדעה אחת 'יש לידה לאברים' וכאילו נולד האבר כולו ונאסר). וגם מקום החתך שעל שפת הרחם, לא הותר (לפי שאינו בתוך הבהמה).

יצא אבר (או רובו – אליבא דבני מערבא) וחזר קודם השחיטה – לדעת רב יהודה בשם רב ושמואל, אותו אבר אסור (ובשר בשדה טרפה – כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נאסר לעולם, כטרפה). ולגרסת בני מערבא – אפילו לא יצא אלא רובו של אבר – אסור. ועולא בשם ר' יוחנן אמר: אותו אבר מותר. (הוציא הכתוב חטאת שיצתה וחזרה לאיסור – לומר ששאר בשר שיצא וחזר, מותר). והשיבו על שיטה זו מחמת הברייתא. (הלכך הלכה כרב. ר"ף).

אף לדעת רב ושמואל, מקום החתך – מותר. (לפי שלא יצא החוצה, ועתה הוא בתוכה. ובברייתא נדרש מפרסות האמור בענין בהמה בבהמה, לומר שהחזיר פרסה מותר).

ר' מאיר (עד) סובר שעובר בן תשעה חי במעי אמו אינו ניתר בשחיטתה, ואם הוציא אבר – לא נפסל משום 'יוצא' אלא יש לו תקנה בשחיטה.

ב. הוציא עובר הבהמה את ראשו (ואפילו רוב ראשו. ע' נדה כח. תמורה כד:) – הרי הוא כילוד, וגם אם חזר, לא ניתר בשחיטת האם.

ג. החותך מעובר שבמעייה, והניח החתיכה בתוכה – מותר באכילה. חתך מן הטחול ומן הכליות (שאינה נעשית טרפה באותם אברים) – החתיכות אסורות.

אבר שניתק מן הבהמה בחייה – מטמא. ובענין שהותר בשחיטת אמו, כגון עובר שבמעיי אמו (בין חי בין מת בין שלם בין חתוך) – טהור. אבר מהעובר שיצא ושחט את האם כשהאבר בחוץ, ואח"כ נחתך האבר – לר' מאיר: אותו אבר מטמא כנבלה ושאר הבשר – מגע-נבלה. וחכמים אומרים: שחיטת האם הועילה לאבר להוציאו מטומאת נבלות, אלא הרי הוא כטרפה-שחוטה. (ואם האם חיה והעובר מת – אינו מטמא. (משנה ע:). ואפילו ידו בחוץ, אינה מטמאת את הנוגע בה. בעל המאור; תוס').
 (חתך אבר מהעובר והוציאו לחוץ – חל עליו איסור אבר מן החי. ע' חז"א ג,ג).

ד. קלוט בן פרה – חכמים מתירים ור' שמעון אוסר (בכורות ו: והלכה כחכמים. תוס' שם). קלוט במעי פרה – גם לר' שמעון הותר. (ודרשו מפרסה שנאמר בענין בהמה בבהמה. וכן לענין חזרת אבר, דינו כשאר עובר שהוציא ידו והחזיר. רא"ה).

אף שאמרו בסוגיא ש'זה הכלל' דמתניתין, בא לרבות קלוט במעי פרה, וכו"ש – אין זה נחשב דסתם מתניתין כר"ש. עפ"י חז"א יא,א).

ה. בשר קדשים שיצא חוץ למחיצתו, (בקדשי קדשים – חוץ לעזרה, בקדשים קלים – חוץ לירושלים. וכן בשר פסח שיצא חוץ לחבורתו) – נאסר ושוב אין תקנה להחזירו, כטרפה, ודינו בשרפה. (כמו שדרשו בענין שעיר ר"ח ביום השמיני. והאוכלו, אפילו אם חזר לתוך המחיצה, לוקה משום לאו דטרפה. רמב"ם). מאידך, מעשר-שני וביכורים שיצאו מירושלים, אם חזרו – מותרים. (לא תוכל לאכל בשעריך – אבל בירושלים מותר, אפילו יצאו מקודם).
 בשר העובר שיצא חוץ למעי אמו (שהן 'מחיצותיו' לענין התר אכילה בשחיטת האם) – לרב ושמואל, נאסר. ולר' יוחנן הותר. וכנ"ל.

ו. לדעת האומרים 'יש לידה לאברים' (רב ושמואל אליבא דבני מערבא), כל אבר שיצא, ואפילו רובו ולא כולו, גם אם חזר אחר כך – כבר חל שם 'לידה' חלקית, ואם הושלמה יציאת רוב העובר – הרי העובר כבר נולד, והעובר כולו אין לו התר בשחיטת האם.

אבל לדעת האומר 'אין לידה לאברים' נסתפקו באופן שיצא אבר וחזר, ויצא אבר נוסף וחזר, עד שהושלם רובו – האם יש כאן 'לידה' או כיון שחזר חזר. ואת"ל כיון שחזר חזר, יש להסתפק כאשר לא חזר אלא כל אבר שיצא, נחתך, שמא אין 'לידה' אלא בבת אחת. ולא נפשט. (וספק זה האחרון אפשר גם למ"ד יש לידה לאברים. רש"י).

(א. פרוש התוס', שלא נסתפקו אלא כלפי המיעוט הנשאר בפנים, אבל לענין הרוב שיצא – ודאי נידון כלידה, ובאשה – הריהי טמאה לידה).

ב. להלכה אין לידה לאברים, כר' יוחנן אליבא דבני מערבא. רי"ף, רמב"ם, רמב"ן. ולענין הספקות, יש לנקוט להלכה שאם חזר – חזר, והמיעוט שבפנים מותר באכילה, (שכן נקטו ב'אם תמצוי לומר'), אבל אם נחתך אבר אבר, יש להחמיר והמיעוט שבפנים נאסר, כבשאר לידות. רא"ש, רשב"א כאן ולהלן עד, ועוד).

דף סט

- ק"ב. א. עובר של מוקדשים שהוציא את ידו בתוך העזרה – מהו?
 ב. עובר שהוציא ידו בין סימן לסימן – מה דינו?

ג. עובר שהוציא ידו, ונשחטה האם, ונולד וגדל – מה דין וולדו שיוולד לו? ומה דין החלב של עובר שהוציא ידו?

ד. השוחט את הבהמה ומצא בה דמות יונה, (או דמות בהמה ללא פרסות) – מה דין אכילת אותה דמות?
ה. האם עובר נקרא 'בהמה', ומאי נפקא מינה?

א. רב חנניא נסתפק בעובר שהוציא את ידו בעזרה, שמא מועילות מחיצות העזרה לגביו, שלא להאסר משום ובשר בשדה טרפה. ואביי אמר שאין מחיצה לעובר אלא אמו, ודינו כשאר עובר שהוציא את ידו.

ב. עובר שהוציא את ידו בין סימן לסימן – אילפא נסתפק אם מצטרף הסימן הראשון לשני להחשב שחיטה להוציאו מידי טומאת נבלות, (לשיטת חכמים ששחיטת האם מועילה לטהר הבשר היוצא). ורבא אמר: ודאי מצטרפים הסימנים לטהרו.

ג. עובר שהוציא את ידו, ושחטו את אמו, ואח"כ בא על בהמה סתם – לדברי האומר 'חוששין לזרע האב' – אין תקנה לולד, שהרי מצד אביו אינו טעון שחיטה ומצד אמו טעון שחיטה, נמצא שאין שחיטתו שחיטה גמורה.

והוא הדין לבן פקועה סתם, שלא הוציא את ידו. (ולדעת רש"י (ע"ה): דין זה שנוי במחלוקת, ולדעת כמה אמוראים (שם), הולד מותר בשחיטת עצמו, והלכה כמותם. והתוס' שם חולקים על כך. ואולם יש שיטות הפוסקות להלכה שאין חוששים לזרע האב. ע' רמב"ן שם).
בא על בן פקועה כמותו – למסקנת הסוגיא אין איסור בולד (עפ"י רש"י).

חלב של בן פקועה שהוציא ידו – נסתפק רב משרשיא, ועלה ב'תיקו'. (א. הרי"ף השמיט הבעיה. והרמב"ם הרו"ה ושאר פוסקים כתבו שיש להחמיר בספק איסור תורה.

ב. יש אומרים שאם החלק שיצא פחות מאחד-מששים משאר העובר – חלב האיסור בטל בששים בחלב של התר. ויש חולקים. ע' בפוסקים יו"ד יד; תו"ח כאן.

ג. בן פקועה שבא על בהמה סתם והוליד, חלב של אותו ולד – הב"ח מתיר והש"ך אוסר).

ד. השוחט את הבהמה ומצא בה דמות יונה – אסור באכילה, שלא הותר אלא 'בהמה בבהמה' וזו אין צורת בהמה לה. (במנ"ח קנד) כתב שאסור משום נבלה, כיון שאינו בר קיימא כלל. ונסתפק אם יש לאותה דמות טומאת נבלה כבהמה, או דין נבלת עוף).

(ודוקא בכגון זה, שאינו מתקיים, אבל עובר ממש שרגליו ללא פרסה או שאין לו רגלים כלל – מותר. תוס'. והרשב"א כתב לגמגם קצת בזה).

ה. לפי המסקנא (רב שימי בר אשי), עובר בכלל 'בהמה' (וקורא אני בו בהמה... בבהמה). ולפי"ז מה ששנינו שאין ממירין בעובר – זו רק לשיטת ר' שמעון המקיש תמורה למעשר, אבל לולא ההקש, נתפשת תמורה בעובר, שהוא בכלל המור ימיר בהמה בבהמה.

דפים טט – ע

קיג. א. מבכרת המקשה לילד – האם מותר לחתוך אברים מן הבכור כשמתחיל לצאת ממעי אמו, ולהשליכם לכלבים?

- ב. חתך אבר אבר מבכור המתחיל לצאת – האם הבא אחריו קדוש בבכורה אם לאו?
 ג. מבכרת המקשה לילד, ויצא רובו של הולד – האם מותר לחותכו?
 ד. בכור שיצא שלישי ומכרו לנכרי, והמשיך לצאת – האם הוא קדוש בבכורה?
 ה. יצא שלישי דרך דופן ושני שלישים דרך רחם – האם נתקדש בקדושת בכורה?
 ו. יציאת רוב הבכור במיעוט אבר; יציאת חצי עובר ברוב אבר – האם נתקדש?
 ז. אלו בעיות מפורטות בסוגיא בענין קדושת פטר רחם?

א. מבכרת המקשה לילד – מחתך אבר אבר ומשליך לכלבים. (וכשהמשיך הולד לצאת, כל היוצא לאחר שיצא רובו נתקדש וטעון קבורה. וכתב ב'דברי חמודות', שזה רק למ"ד מכאן ולהבא, אבל למ"ד למפרע קדוש, כיון שלא נתקדשו החתיכות שהשליך, שוב לא חלה קדושה בבכור. וצ"ע.)
 היה מחתך ומניח, ויצא רובו – לרב הונא שסובר קדוש למפרע, כל החתיכות שלפנינו מתקדשות בקדושת בכור וטעונות קבורה. (ולשיטתו אסור לחתוך אלא כאשר הוא נפל, שאינו ראוי לקרבן, או שחותך טרם צאתו לאויר העולם – שאל"כ הלא נמצא מטיל מום בקדשים. ויש מקום לומר שאין כאן איסור הטלת מום. ע' תוס' חו"א.) ולרבה לא חלה קדושה אלא במה שיצא לאחר יציאת הרוב.

ב. הבא אחר הבכור, אפילו מחתך כולו – אינו בכור, שכבר נפטר הרחם. (כ"כ רש"י ותוס'. ואולם מפשטות דברי הרמב"ם נראה שאם חתך אבר אבר והשליך לכלבים – הבא אחריו בכור. והחזו"א פרש דבריו בענין אחר.)

ג. יצא רובו – מחתך (אם הולד מת, שאינו ראוי לקרבן. רמב"ן) וטעון קבורה.

ד. מכרו לנכרי לאחר יציאת שלישי, והמשיך לצאת רובו – לרב הונא: קדוש בבכורה, שהרי הוברר שמתחילת הלידה כבר נתקדש ואינו שלו למכרו. ולרבה: אינו קדוש, לפי שלא נתקדש טרם יציאת הרוב, והרי יד נכרי באמצע.

(רעק"א צדד שאם מכר את העובר כולו או את החלק שבפנים – מכירתו מכירה, כי אפילו לרב הונא לא נתקדש למפרע אלא החלק שבחוץ. ויש מפקפקים בדבר. ע' חזו"א ריד.)

ה. יצא שלישי דרך דופן והמשיך לצאת כולו דרך רחם – לרב הונא: אינו קדוש, כיון שרובו הראשון יצא באופן שאינו מתקדש. לרבה: קדוש, שנתקדש בשני שלישי שיצא דרך הרחם, שהוא רובו של וולד. (הרמב"ם פסק כרב הונא והרא"ש כרבה.)

ו. יצא רובו, אפילו מיעוט אבר משלים את רובו – קדוש, ואין מיעוט האבר שבחוץ נגרר אחר רוב האבר שמבפנים, לפי שיש לילך אחר רוב העובר כנגד רוב האבר.

יצא חציו ברוב אבר – נסתפק רבא אם יש לילך אחר רוב אבר, לדון כאילו יצא רובו, אם לאו. ולא נפשט. (והולכים לחומרא. פוסקים. י"א שלדעת הסובר (סח): 'יש לידה לאברים' ודאי יש לילך אחר רוב האבר, וי"ח.)

ז. נסתפק רבא: כרכו בעת יציאתו בסיב או בטלית; בשליה אחרת; כרכו (האשה) ואחותו בידיה, וחצצו בינו ובין הרחם (כפרש"י. ושאר ראשונים גרסו 'כרכו אחותו', שיצא עם עובר נוסף, ראשו כרוך בין ברכיה);

בלעתהו חולדה והוציאתו והכניסו ויצא מאליו. (אבל הוציאתו חולדה גרידא – לרש"י משמע שבכלל הספק ד'כרכתו' הוא. ומרבנו גרשום משמע שודאי פטור. וע' תו"ח שאינו דומה לסיב וטלית, לפי שאינו ככיסוי ומלבוש, לכך פשוט שהוא חציצה. ואולי סובר רבנו גרשום שלכך אינו דומה לכרכתו, שלצורך הלידה נעשה, ופעמים שכן הדרך ואין זו חציצה, משא"כ בחולדה. ונוגע הדבר ללידת מלקחים, שנו"נ אחרונים); הדביק שני רחמים ויצא מזה אל זה – האם יציאתו מהרחם השני פוטרת את הרחם, הגם שאינו שלה. רב אחא נסתפק: נפתחו כותלי הרחם ולא נגע בהם בצאתו; נעקרו כותלי הרחם ונתלו בצוארו – האם מקדשים את הולד כאשר אינם במקומם; נגממו כותלי הרחם (רש"י: ניטל מעובייהם שמבפנים סביב סביב. ל"א: נגממו מבפנים ושפה חיצונה משמרת). וספק זה האחרון נפשט, שאינו מקדש. ור' זירא הסתפק בשרוץ מרובה על העומד בבית הרחם, ויצא דרך עומד, (אבל בשנגממו לגמרי – לא הסתפק ר"ז). או בעומד מרובה על הפרוץ ויצא דרך פרוץ.

דף ע

קיד. עובר מת בתוך מעי אמו – האם הוא מטמא את הנוגע בו טומאת נבלות?

המושיט ידו למעי בהמה טהורה, ונגע בעובר – טהור. (ואפילו לדעת האומר טומאה בלועה מטמאה – מחיצות אמו מועילות לטהרו מידי נבלה, מק"ו שמועילות להתיירו באכילה בשחיתתה. ואפילו הוציא העובר את ידו – אינה מטמאה, כל עוד האם חיה. רו"ה; תוס' עב. ד"ה וחכמים. עוד צדדו שם התוס', שכשהוציא את ידו מודים חכמים שבטמאה טמא, שלא הוקשה טמאה לטהורה אלא לענין מה שבפנים).
לתנא קמא, הוא הדין בבהמה טמאה (מן הבהמה – זו טמאה. אשר היא לכם לאכלה – טהורה. הקישן הכתוב). לרבי יוסי הגלילי, בטמאה – טמא, ואפילו פרה במעי גמל. (או בנבלת בהמה טמאה; וכל הולך על כפיו בכל החיה ההלכת...). ובטהרה – טהור, ואפילו קלוט במעי פרה. וכן קלוט במעי קלוטה – לדעת הסובר שהקלוט מותר באכילה. (עתוס').
אין חילוק בדין זה בין בהמה לחיה.
(נפתח הרחם והעגיל ראש העובר כפיקה של צמר [של ערב] – מטמא במגע (עפ"י בכורות כב. ותוס').

דפים ע – עא

קטו. מנין שחיה בכלל בהמה ובהמה בכלל חיה, ומהם הדינים הנובעים מכך?

חיה בכלל בהמה מנין – זאת הבהמה אשר תאכלו, שור... איל וצבי ויחמור. בהמה בכלל חיה – זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ...
הנפקותות: חיה טהורה בכלל בהמה טהורה לסימנים – שסימני הטהרה שנתפרשו בבהמה, הם מהוים סימני טהרה גם לחיה.
נבלת חיה טהורה, לא ידענו שהיא מטמאה אלא מכך שהיא בכלל בהמה. וכן איסור הרבעת כלאים בחיה לא למדנוהו אלא מהנאמר בבהמה.
מכך שבהמה בכלל חיה, ניתן לייתר את הכתוב בקרבן עולה ויורד או בנבלת בהמה טמאה (שהיה די לכתוב בנבלת חיה טמאה בלבד, ולמה הוסיף הכתוב לפרט בהמה), להפנותו לגזרה-שוה ללמוד שמדובר בטומאת קודש.

וכן למדנו שבהמה טהורה הריהי בכלל חיה ליצירה, כלומר, זה שכתוב ויצר ה"א מן האדמה כל חיה השדה... – כולל גם בהמה, ונפקא מינה למפלת כמין בהמה, שיושבת עליו ימי טומאה וטהרה – לשיטת ר' מאיר. (וכן בהמה בכלל חיה לענין דין טרפה, שגם היא בכלל מה שנאמר זאת החיה אשר תאכלו – חיה אכול שאינה חיה לא תאכל. עפ"י בעה"מ).
 (אעפ"י שחלק מן הדינים דלהלן אפשר ללמד גם ללא שנכללו חיה ובהמה זו בזו, מ"מ מונה והולך את כל המקומות שאמור בהן חיה או בהמה. עפ"י בעה"מ. ע"ע חדושי הגר"ר בעניני ח"א סא, כז).

דפים עא – עב

קטז. א. ולד מת במעי אשה – האם הוא מטמא את האשה? האם מטמא את הנוגע בו מבחוץ?
 ב. מה דינה של טומאה בלועה וטהרה בלועה, לטמא ולהיטמא?
 ג. אדם או בהמה שנכנסו עם כלים שעליהם לבית המנוגע – מה דינם?
 ד. אדם טהור שבלע טבעת טמאה – האם מותר לו לאכול תרומה? חזר והקיאה – מה דינו ודין הטבעת?
 ה. בלע טבעת טהורה ונכנס לאהל המת, ונטהר, והקיאה את הטבעת – האם הטבעת טמאה?
 ו. בלע שתי טבעות, אחת טמאה ואחת טהורה – האם הטמאה מטמאת את הטהורה לאחר בליעתן?
 ז. מתכת שנטמאה בטומאת-מת – האם היא מטמאת במשא?
 א. ולד-מת במעי אשה – האשה טהורה עד שיצא ראשו, (ובאופנים מסוימים נטמאת כבר בפתיחת הרחם. ע' בכורות כב. ותוס'), אם משום 'מגע בית הסתרים' אם משום 'טומאה בלועה', ולא גזרו שמא יצא ולא שמא אל לבה (כמו שגזרו למילדת הנוגעת בו), מפני שמרגשת בעצמה אם יצא אם לאו.
 הנוגע בעובר מבחוץ – טמא טומאת שבעה. לר' עקיבא, טמא מדאורייתא (הנגע במת בנפש האדם – איזהו מת שבנפש אדם, זה עובר). לר' ישמעאל, אינו טמא מדאורייתא (על פני השדה – להוציא עובר במעי אשה), אלא שחכמים גזרו שמא יוציא ראשו חוץ לפרוודור. (התוס' בארו שאם כולו בפנים, והושיטה החיה ידה ונגע בו – לכו"ע אינו מטמא מדאורייתא, משום שטומאה בלועה אינה מטמאה, ומחלוקתם כשידו בחוץ, שלר' ישמעאל טהור מן התורה, שהרי עדיין לא נולד. ולר' עקיבא טמא, ואפילו מה שבפנים. עפ"י מהרש"א).

ב. טומאה בלועה באדם ובבהמה, בין בלועה מלמעלה בין מלמטה – אינה מטמאה, לא את הנוגע בה מבחוץ ולא כל דבר אחר שבלוע עמה ונוגע בה מבפנים. (והאכל מנבלתה יכבס בגדיו – ואפילו אכל סמוך לשקעה"ח, טובל ונטהר, הגם שהנבלה לא נלעסה ולא נתעכלה, והיא ראויה למאכל אדם. ובלועה בבהמה נלמדת בק"ו מאדם שטומאתו חמורה, שמטמא מחיים. ועיכול דלמטה נלמד בק"ו, שהיא קל יותר מלמעלה, שהרי העיכול נעשה למטה).
 (לרש"י, ר' עקיבא סובר שטומאה בלועה מטמאה (הנוגע במת בנפש – זה עובר). אלא שהאדם הבולע (או האשה – במקרה של עובר) טהור משום 'מגע בית הסתרים'. והתוס' כתבו שגם לרע"ק טומאה בלועה אינה מטמאה, מלבד בעובר שהושיט ידו לחוץ. והרו"ה (ע' צדד, שלרב חסדא (לעיל שם) טומאה בלועה מטמאת טהרה בלועה שעמה, אבל אינה מטמאת את בולעה. וכן כתב כאן בדעת ר' עקיבא).
 וכן טהרה בלועה – אינה מיטמאה. (קל וחומר מטומאה בלועה, שהרי מצינו בכלי חרס שאינו מציל על טומאה שבתוכו מלטמא, ומציל על טהרה שבתוכו מלהיטמא.

(לרע"ק, טהרה בלועה מיטמאת, לשיטת רש"י. ולרז"ה, לר' עקיבא וכן לרב חסדא, טהרה בלועה מיטמאת מחמת טומאה הבלועה עמה אך לא מחמת בולעה).

א. נכנס חץ בגופו וקדם העור מלמעלה – הרי זו בגדר 'בלועה'. תוספתא מקוואות ח, ומובא בר"ש סוף מקוואות. יש מי שכתב דוקא בדבר שאינו עתיד להיפלט החוצה. (תשובה מאהבה. מובא בדרכי תשובה קצח, מה). ויש שהשיג על כך מסוגיתנו. (לחם ושמלה), שאפילו אם עתיד לצאת – הרי הוא בלוע. וכן סמך על כך להלכה בשו"ת שבט הלוי ח"ב צד.

ב. באגרות משה (יו"ד ח"א רלז, ה) כתב לחדש שהשתלת בשר מן המת לגוף אדם (כהן), גם אם הוא נראה קצת מבחוץ, הרי זה בגדר 'בלוע', משום שענין בליעה פרשו הר"ש משום ביטול לגוף. ודוקא בעצם זר שאינו שייך כלל לגוף צריך שיהא מכוסה לגמרי.

ג. אין דין 'טומאה' / טהרה בלועה' אלא כשבלוע בחי, אבל אם מתה האשה והולד חי, ודאי הולד טמא (מנ"ח רסג, ג עפ"י רמב"ם. וע' גם להלן עד:).

ג. אדם שנכנס לבית המנוגע – הוא טמא מיד, וכלים שהוא לבוש בהם אינם טמאים עד ששהה שם בכדי אכילת פרס (פת חטים, שאוכלה בהסבה בלפתן). היה מחזיק כלים בידו או נושאם על כתפיו וכדו' – הוא והם טמאים מיד.

בהמה בחייה אינה מקבלת טומאה. היו כלים נתונים על גבה, (ואפילו היתה לבושה בכלים המיועדים לה. תוס') – הרי הם טמאים מיד.

(היה האדם מבפנים ואצבעו בחוץ, וטבעת ענודה באצבע – אם שהה כדי אכילה – הטבעת טמאה. עמד בחוץ והכניס אצבעו פנימה – מהתורה אין הטבעת טמאה, אבל מדרבנן טמאה, לר' יהודה – מיד, ולחכמים – בששהה כדי אכילה. ואם החזיקה בידו ולא ענדה והכניסה לפנים – טמאה מיד מהתורה. עפ"י תוס').

ד. טהור שבלע טבעת (מתכת) שנטמאה בטומאת-מת – טובל, (לפי שנטמא בניגיעתה קודם בליעתו. ואעפ"י שחרב הרי היא כחלל, אין מגעה טעון הזאה שלישי ושביעי אלא טבילה. בעה"מ), ואוכל בתרומתו, שמשנבלעה שוב אינה מטמאה. הקיאה – טמאה, וטימאתו.

ה. בלע טבעת טהורה ונכנס לאהל המת, ונטהר, והקיאה – הרי היא טהורה כשהיתה.

ו. בלע שתי טבעות, אחת טמאה ואחת טהורה – לרבה, לא מטמאה הטמאה את הטהורה. (ולרע"ק, לרש"י – נטמאה הטהורה כשנגעה בטמאה. וכ"ד הרז"ה. וכן כתב לעיל (ע): בדעת רב חסדא. ולתוס', נראה שלא נטמאה, שלא טימא רע"ק אלא כעובר שהוציא ידו לחוץ).

ז. רש"י כתב שאין טומאת משא אלא בשהטומאה יוצאת מגופו, כמת ונבלה או זב, ולא בטמא-מת. (וכן נראה מדברי הרמב"ם – טו"מ ה, ג). ואולם התוס' והרז"ה כתבו שטבעת שנגעה במת הרי היא כחלל עצמו ומטמאת במשא. (וכן מדרס הזב מטמא במשא ואעפ"י שאין טומאה יוצאת מגופו. וע"ע בית ישי קלו, בבור שיטת רש"י).

דף עב (עג)

- ק"ז. א. עובר במעי בהמה שהוציא את ידו, וחנתה ואחר כך שחט את אמו; שחטה ואח"כ חתך; שחט ולא חתך את היד; לא שחט ולא חתך – מה דין טומאת הבשר?
- ב. האם קיימת טומאת נבלות בטרפה שנשחטה; בבהמה טמאה שנשחטה; בבן-שמונה שנשחט?
- ג. מהי 'טומאת בית הסתרים' ומה דינה?
- ד. מדרס הזב שנחתכה ממנו חתיכה קטנה (שאינן בה שיעור 'מדרס') – האם אותה חתיכה טמאה?
- ה. האם כל העומד ליחתך כחתוך דמי, ומאי נפקא מינה?
- א. חתך ידו של העובר ואח"כ שחט את אמו – האבר שחתך טמא טומאת-נבלות, כדין אבר מן החי (ואם העובר מת – הרי האבר נבלה ממש. עפ"י רש"י) ואילו השאר טהור, שהרי אין בעלי חיים מקבילים טומאה, וכשנשחטה האם הועילה שחיטתה לעובר שבמעיה, ואינו 'נבילה'.
- שחטה ואח"כ חתך את ידו – לר"מ (אליבא דעולא), היד בתלישתה טמאה את הבשר כולו במגעו, (ולא רק כשחתך אט אט, שטימאתו במהלך החיתוך, אלא אפילו חתך והפריד בבת אחת, הלא לר"מ טומאת בית הסתרים מטמאה. כ"נ עפ"י תוס'. לר' יוחנן (להלן ע"ד), הבשר הוכשר לקבל טומאה ע"י שחיטת אמו, ואליבא דר"ש. אבל לרבנן אינו טמא, שדם השחיטה לשיטתו אינו מכשיר את העובר. ואף לר"ש כתבו ראשונים שאין הכשר שחיטה אלא מדרבנן).
- ולחכמים, הועילה שחיטת אמו להוציאו מידי נבלה, והריהו כטריפה שנשחטה.
- שחטה ועדיין לא חתך את ידו – להסבר רבינא בדעת ר' מאיר – הכל טמא, שכל העומד ליחתך כחתוך דמי.
- (לפני שחיטת האם – לכולי עלמא הנוגע ביד העובר טהור. תוס').
- ב. שחיטת טריפה מטהרתה מדי נבלה. ואפילו טרפה מן הבטן שמעולם לא היתה לה שעת הכושר בשחיטה – הואיל ויש במינה שחיטה ולא יצאה מכלל צאן ובקר. אמר אבוא דשמואל: טרפה ששחטה – מטמאה במוקדשין.
- אבל בהמה טמאה – אין שחיטתה מטהרתה (כל הנגע בהם יטמא – להביא בהמה טמאה, שלא תטהרנה שחיטתה. תורת כהנים). וכן בן שמונה חי אינו נטהר בשחיטה, לפי שאין במינו שחיטה ואינו בכלל בקר וצאן. (ויש תנאים הסוברים ששחיטת בן שמונה מטהרתו. ר' יוסי וראב"ש – שבת קלו.).
- ג. טומאת בית הסתרים – היינו מגע של עצמים בתוכם ולא בשטח שעל פניהם, אינו נחשב 'מגע' לענין טומאה (ודרשו זאת מוידיו לא שטף במים. אבל במשא – מטמא. נדה מג).
- ולר' מאיר, מגע בית הסתרים מטמא.
- (כשחותך דבר כלשהו ומפרידו לשנים – אם מתיו ומפריד בבת אחת – אין כאן מגע, אבל כשחותך לאט – הרי זה מגע (תוס').
- אקל, לדעת רבינא אינו כמגע בית הסתרים, שהרי הוא כמפורר.
- (לד' רש"י (בפסחים יח.) י"ל שבמשקה לדברי הכל נידון כמפורר (עפ"י קובץ שעורים שם בשם הגר"מ עפשטיין; חזון איש טבו"י ד,; דברי יחזקאל א. וע"ע בית ישי קלו הערה ח).

ד. מדרס שלשה על שלשה שנחלק – טהור מן המדרס לטמא אדם וכלים, שאין מדרס פחות משלשה טפחים, אבל טמא משום מגע מדרס (דברי ר' מאיר). ר' יוסי חולק, שאין זה מגע, לפי שהוא בית הסתרים, אא"כ נגע בו זב (באופן שחלה טומאת מגע על המדרס. ע' מנחות כד), שאז טמא משום מגע הזב, כל שאינו פחות משלש אצבעות.

אבל בגד גדול שחתך ממנו חתיכה קטנה (לא פחות משלש אצבעות), מודה ר' יוסי שמשעת פרישתה מקבלת טומאה מן הגדול, (שעד שלא הובדל לגמרי, נוגע קצת באביו).

ה. לר' מאיר, כל העומד ליחתך כחתוך דמי. ולכן ידות הכלים הארוכות שעתידין ליקצץ, מטביל עד מקום המדה הראויה, (ומדובר בשעשויים חוליות חוליות, שהמים באים לכל מקום ואין כאן חציצה. תוס'. ויש חולקים). והכמים אומרים: עד שיטביל את כולו.

ואמרו (לרבינא), שחכמים מודים בחיבורי אכלים, שעשויים להחתך – שנחשבים כאילו נחתכו. ולכן לשיטת רבינא עובר העומד ליחתך מקבל טומאה מהאבר שיצא, המחובר לו, ואין זה כמגע בית הסתרים, לפי שעומד ליחתך כחתוך דמי).

דפים עג – עד

ק"ח. א. עובר במעי בהמה שהוציא אבר, ונשחטה האם – האם אותו אבר (כשיחתך, או שמת העובר) טמא, אם לא?

ב. אבר או בשר המדולדלין בבהמה, חיה או עוף – האם הם מותרים באכילה לאחר שחיטה? והאם הם מטמאים? ומה הדין כשמתה הבהמה ולא נשחטה?

ג. האם מועילה שחיטת עובר כשהוא במעי אמו?

א. לחכמים, שחיטת האם מועילה להוציא את האבר היוצא מטומאת נבלות (כשם ששחיטה מועילה להוציא את הטרפה מטומאת נבלות). ומכל מקום מטמא מדרבנן במוקדשין (כטרפה). לר' מאיר, האבר מטמא כנבלה, וכאבר מן החי.

לדברי רב חסדא, מחלוקתם אמורה באבר של עובר חי, אבל בעובר מת בשעת השחיטה – דברי הכל מטמא, (שאינן השחיטה מתייחסת לאבר). ורבה אמר: כמחלוקת בזה כך מחלוקת בזה.

ב. אבר ובשר המדולדלין – אסורים, ואין מועילה שחיטה להתירם. ואמר ר' יוחנן: אין בהם אלא מצות 'פרוש' (מדרבנן, והסמיכוהו בברייתא על הכתוב ובשר בשדה טרפה. רש"י תוס' ועוד. וי"א שהוא מדאורייתא אלא שאין לוקין עליו כטרפה ממש).

ולענין טומאה – רבי שמעון בן לקיש אמר: תלוי הדבר במחלוקת ר"מ וחכמים, האם מטמא כנבלה או כטרפה, (וכדין עובר שהוציא את ידו, הנ"ל). ור' יוחנן אמר (למסקנא), כאן כולם מודים שאינו מטמא כאבר מן החי, שאין שחיטה עושה ניפול. (ודרשו מוכל אשר יפל עליו מהם במתם יטמא – למעט שחיטה, שאינה עושה 'ניפול'). וטעון הכשר לקבל טומאה כשאר אכלין, ונחלקו ר"מ ור"ש בדבר, האם הוכשר בדמיה.

וכשמתה הבהמה ולא נשחטה – האבר מטמא כאבר-מן-החי (שמיתה עושה ניפול), ובשר הפורש ממנו אינו מטמא, וצריך הכשר לקבל טומאה. והאוכלם לוקה משום אבר מן החי (ולא משום נבלה). ונפקא מינה, משום מה מתרים בו. רש"י.

ע"ע להלן ע.

ג. הושיט ידו למעי בהמה ושחט בן תשעה חי – הרי זה ספק ששאל רב אושעיא אם מועילה שחיטה זו אם לאו. ולא נפשט. (ולחומרא נקטינן. רשב"א כאן; ר"ן להלן; רמ"א יו"ד יד. וע' תוס' ורשב"א ביצה ו. שמשמע שנקטו שמועיל. וכן הרי"ף השמיט בעיה זו, ואפשר שסובר שלפי מסקנת הסוגיא בהמשך, ודאי מועילה השחיטה. עפ"י ר"ן).
(בעובר מת, או בן שמונה – ודאי אין כאן שחיטה.
עובר בן תשעה חי, והאם מתה – הסתפק רעק"א שמא הוי כנולד. וכבר דנו הפוסקים משום פגם ד'חלדה').

דף עד

ק"ט. מה דינו של בן פקועה חי, כשאמו נשחטה בעת שהיה במעיה – לענין הדינים דלהלן?

א. התר אכילתו ע"י שחיטה.

ב. איסור אותו ואת בנו.

ג. אכילת חלבו וגידו.

ד. איסור אכילת דמו.

ה. כלאים (הרבעה וחרישה).

ו. פדיון פטר חמור.

ז. קרבן.

ח. קבלת טומאה כשאמו אינה חיה.

א. לחכמים, בן תשעה חי נותר בשחיטת אמו, ואין בו בגופו שחיטה לעולם. לר' מאיר – טעון שחיטה. (לרמב"ן ורשב"א, הקובע הוא שעת שחיטת האם, שאם היה חי באותה שעה – לא נותר בשחיטתה. ולתוס' וע' להלן עה. וכ"ה בראשונים בשמם), אם יצא לאויר העולם כשהוא מת – נותר בשחיטת אמו, ואפילו היה חי (או).

(א. הלכה כחכמים – כן כתבו הפוסקים. מלבד רבנו אפרים שדעתו לפסוק כר' מאיר.

ב. לענין טומאת נבלות – כתבו הר"ן ורבנו גרשום (עה) שאפילו לר' מאיר הסובר שאין העובר נותר בשחיטת האם – אינו מטמא, שלענין זה הועילה שחיטת אמו. והרמב"ן חולק).

ב. לחכמים, מותר לשחטו באותו יום ששחט את אמו, (שהרי אין בו תורת 'שחיטה'). ולר' מאיר – אסור. (וכן לענין מתנות כהונה – לר' מאיר הרי הוא כשאר בהמות וטעון מתן זרוע לחיים וקיבה לכהנים, ולחכמים – פטור. עפ"י להלן עה. ואפילו להרמב"ם שפסק שחלבו אסור – נראה שפטור ממתנות. מנ"ח תקן).

ג. לר"מ, חלבו וגידו אסור, כשאר בהמות. ולר' יהודה (דהיינו חכמים דמתניתין) – מותר, שהרי הוא כאבר מאברי אמו ואינו כבהמה בפני עצמה. (הרמב"ם פסק, דלא כשאר ראשונים, שחלבו וגידו אסורים. וע' יו"ד סד, ב, סה, ז – שתי השיטות. ויש מתירים את חלבו ואוסרים את גידו). והרדב"ז (ח"א עא) כתב להתמיר. ובפרי-חדש הכריע להלכה דלא כהרמב"ם.

וכל זה בשנשחטה אמו, אבל בלאו הכי – ע' להלן עה).

ובפחות מבן תשעה – אף לר"מ חלבו וגידו מותר, כשם שהותר בשחיטת אמו.

ד. לריש לקיש (כהסבר ר' זירא), דין דמו תלוי במחלוקת ר"מ וחכמים, שלר"מ חייבים עליו כרת, כשאר דם בהמה, ולחכמים אינו ב'כרת' (שלא גרע מדם האברים שפירש, האסור ב'לא תעשה'. רש"י. ור"ג כתב שאסור מדרבנן. וצ"ע).

ולר' יוחנן, דמו באיסור 'כרת'. יש אומרים דוקא לר' יהודה, שדם התמצית ב'הכרת', ולא יהא דמו פחות מדם התמצית. ויש אומרים שאף לחכמים הריהו בכרת. ע' בראשונים).
דמו של עובר פחות מבן ט' – אסור, שלא כחלבו וגידו (כמבואר במשנה ובראשונים).

ה. איסור כלאים בהרבעה וחרישה קיים בבן-פקועה לכולי עלמא. (וברבנו גרשום משמע להפך, שאפילו לר"מ מותר. וכבר תמה על כך באבי עזרי מאכ"א ז,ג-ד).

ו. לר"מ, ודאי פודין בו פטר חמור, כשאר שה. לחכמים – למר זוטרא, אין פודין (שה שה מפסחים). ולרב אשי, פודין. (לרש"י, אפשר שלדעת מר זוטרא אין פודין אף לר"מ. כן כתבו הרמב"ן והרשב"א, וכן צדד בתורת חיים וכיוון לדברי הראשונים ז"ל. וע"ע באבי עזרי (תנינא) – בכורים יב,ט).

ז. בן פקועה פסול לקרבן, (אם משום שנחשב כשחוט, אם משום 'וצא דופן'. ערש"י ותוס'. ונפ"מ בין הטעמים, בב"פ הבא על בת פקועה – האם הולד כשר לקרבן, שאינו יוצא דופן אך הוא כשחוט. עפ"י שער המלך).

ח. כשהאם מתה ונטמאה – לר' יוחנן, הולד שני לטומאה, ולריש לקיש – ראשון, שהרי הוא כגוף אחד עם האם, שהיא שומר לו, כאגוז המתקשקש בקליפתו. (הרז"ה כתב שמחלוקתם בעובר חי, בן ט' לרבנן בין ח' לר"מ, אבל במת לכו"ע חד גופא הוא. ואילו הרמב"ן כתב שמחלוקתם בין בחי בין במת).

דף עה

קכ. א. האם בעל-חיים מקבל טומאה בחייו?

ב. חלב של נפל בהמה – מה דינו?

ג. הושיט ידו למעי בהמה ותלש חלב של עוברת – האם חל עליו איסור אכילה משום חלב? ומה דין חלב העובר לענין הקרבה על המזבח?

ד. השוחט את הטרפה ומצא בה בן תשעה חי – מה דינו?

ה. בן פקועה שיצא לאויר העולם והפריס על הארץ – האם טעון שחיטה, ומה דין בנו ובן בנו? ומה הדין כאשר הוא נטרף?

א. בעלי-חיים חוץ מאדם אינם מקבלים טומאה. ואולם בע"ח שאינם טעונים שחיטה, לדעת כמה תנאים, יש בהם תורת קבלת טומאת-אוכלין; –

בן פקועה, לר' יוסי הגלילי, מטמא טומאת אוכלין, וטעון הכשר ע"י ביאת משקה עליו – לר' יוחנן. ולריש לקיש דם שחיתת אמו (ולר' שמעון, השחיטה עצמה מכשירתו, בין לריו"ח בין לר"ל), מכשירתו לקבל טומאה. וחכמים אומרים: אינו מטמא טומאת אוכלין מפני שהוא חי.

וכן דגים – לבית שמאי, מקבלים טומאת-אוכלין משיצודו. אבל לבית הלל אינם מקבלים טומאה עד שימותו. (וכן פסק הרמב"ם). ולר' עקיבא – משאינם יכולים לחיות, אפילו לא מתו עדיין. (ונסתפקו אליביה כשנולדו בדג סימני טרפה, האם מקבל טומאה, לפי שאינו יכול לחיות, או שמא כיון שאין אצלו שחיטה וטרפות, אינו נידון כעומד למות ע"י סימנים אלו. ברמב"ם משמע שהספק אמור אף לבית הלל, שמא טרפה נידון כמת).

(יש עוד אופן לקבלת טומאה בשאר בעלי-חיים, טומאת גולל ודופק, כשעשאו דופן לקבר. אופן נוסף – מפרכסת, מקבלת טומאה ומטמאת אחרים).

ב. נפל בהמה – ללשון אחת, נחלקו בדבר רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש; – לריו"ח חלבו כחלב בהמה, בחיוב כרת, שכיון שיצא לאויר העולם, הרי הוא כבהמה בעלמא. לר"ל, חלבו כחלב חיה, כיון שעדיין לא מלאו חדשיו. והאוכלו חייב משום נבלה, כאוכל חלב חיה. (ללשנא בתרא, כתב במנחת חינוך (קמז, ב), בין לריו"ח בין לריש לקיש הרי הוא כחלב חיה. ולענין הלכה – תלוי בשיטות הראשונים כיצד לפסוק בשתי לשונות בגמרא. ונפ"מ לענין חיוב קרבן וכן לענין סחורה. ע"ש).

ג. חלב שנתלש מן העובר שבמעיי אמו – כל עוד לא כלו חדשיו – אינו בכלל איסור 'חלב'. (ולענין גיד, יש מקום לומר שאסור. עתוס' פט: ד"ה בולדות. וע"ע להלן ק:).

כאשר הוא בן תשעה חי – נחלקו ר' יוחנן וריש לקיש (לפי 'איכא דאמרי'); לריו"ח חלבו כחלב בהמה (חדשים גרמי). לר"ל – חלבו כחלב חיה (חדשים ואוירא גרמי), וכשם שמצינו שהתורה מיעטה חלבו ממצות הקרבה – הרי שאינו בכלל חלב בהמה דעלמא. (ולריו"ח, דין מיוחד הוא בקדשים, כפי שדרשו בתורת כהנים מיתור הכתוב חלב ושתי כליות באשם, לומר, מה חלב שבאשם מוצא מכלל שליל, אף כל הקרבנות כן. וכשם שמחוסר זמן פסול לקרבן אך שם בהמה עליו לכל דבר). (הלכה כר' יוחנן. ר"ן).

ד. השוחט את הטרפה ומצא בה בן ט' חי – לר' מאיר המצריך שחיטה לעובר עצמו, אינו נאסר בשחיטת אמו הטרפה, ושוחטו וכשר. לחכמים – לר' אמי, נאסר העובר, שהרי אין לו שחיטה אלא ע"י שחיטת אמו, והלא היא טרפה. ולרבא, אינו נאסר, ויכול לשוחטו וכשר. וכן דעת רב חסדא, וכן אמר ר' אסי בשם ר' יוחנן. (ונסתפקו אם ר"ל חלק על כך אם לאו. ולדברי רש"י (בד"ה אין לו תקנה), רב משרשיא חולק על סברה זו. והתוס' חולקים). (קיימא לן כרבא, דבתרא הוא. וכן היא דעת רבים כנגד יחיד. עפ"י רי"ף ורשב"א).

ה. בן פקועה הניתר בשחיטת אמו, אפילו יצא והפריס על הארץ וגדל – מותר ללא שחיטה, אלא שלדעת חכמים צריך שחיטה מדרבנן, מפני הרואים. ואולם שחיטתו כשרה גם אם הוא טרפה ואינו יכול לחיות. (וכן בנו ובן בנו שהן טרפה – מותרים בשחיטה. ר"ן. שחט שחיטה פסולה, כגון שדרס או החליד – מחלוקת הראשונים).

ר' שמעון שזורי חולק וסובר שמותר לגמרי ללא שחיטה, ואפילו בן חמש שנים והוא חורש בשדה – שחיטת אמו מטהרתו. זעירי אמר בשם ר' חנינא, שר"ש שזורי מתיר בבנו ובבן בנו עד סוף כל הדורות. ואילו ר' יוחנן אמר שלא התיר ר"ש שזורי אלא הוא עצמו ולא בנו. אמר אביי: הכל מודים בקלוט-בן-פקועה שמותר ללא שחיטה, שהוא דבר חריג שאנשים זוכרים אותו. וי"א שאביי התיר רק בקלוט בן קלוטה-בן-פקועה, ששתי תמיהות אנשים זוכרים. (ונחלקו הראשונים אם הלכה כלשנא בתרא, או יש להקל בדרבנן לפסוק כלשנא קמא, שאפילו בתמיהה אחת מותר). ר' חנינא פסק כר"ש שזורי, ואילו ר' יוחנן (וי"ג: ר' יונתן) פסק כחכמים. וכן הורה רב אשי הלכה למעשה. (וכן פסקו התוס' והרי"ף).

(כתבו הרי"ף ובה"ג, שבן-פקועה הצריך שחיטה מדרבנן, חלבו אסור וצריך ניקור).
בן פקועה הבא על בהמה רגילה – ע' לעיל סט.

דף עו

קכא. א. בהמה שנחתכו רגליה – מתי היא נעשית טרפה ומתי לא?
ב. מהו 'צומת הגידין' ומה הדין כשניטל או נחתך, בבהמה ובעוף?

א. נחתכו רגלי הבהמה (– האחוריות דוקא, אבל הקדמיות ('ידים') שנשברו – אינה טרפה. מרדכי, עפ"י גמרא לעיל פ"ג; שו"ת הרדב"ז ח"ו שני אלפים רעח); – בעצם התחטונה (היא העצם הנחתכת עם הפרסות כשמפשיטים את עור הבהמה. וזהו 'מן הארכובה' הנמכרת עם הראש 'ולמטה') – כשרה. בעצם העליונה (– הקולית, התחובה בעצם האליה) – טרפה. בעצם האמצעית (זו שצומת הגידין נמצא בתחתיתה) – לרב יהודה בשם רב בשם ר' חייא (ללשנא קמא) – טרפה. לעולא בשם ר' אושעיא (וכן דעת ר"י אמר רב לגרסת רב פפא) – אם במקום צומת הגידין, פסולה, (משום 'ניטל צומת הגידין') ואם למעלה ממקום זה – כשרה. (רבי שמעון בן אלעזר מכשיר אפילו מן הארכובה ולמעלה, וניטל צומת הגידין – מפני שאפשר לה ליכות ולחיות. עפ"י תוספתא פ"ג; לעיל מב.). רש"י פסק להחמיר כדעה ראשונה, שלא מצינו שרב חזר בו. וכן פסק בספר התרומה, וכן פסק הרשב"א (ע' בחדושי כאן ובשו"ת ח"א שיג.) 'וכן נוהגים באשכנז ובצרפת' (רא"ש כאן. וע' גם בתשובה כ, טז שהביא שכן נוהגים רבותי; מהר"ק סו"ס"י לט; רמ"א). ואילו הרי"ף והגאונים פוסקים להקל כלשנא בתרא, לפי שהקשו על רב יהודה ולא השיב. וכ"ד הרמב"ן, והריב"א, והעיד על רבנו יצחק בר רבי יהודה שהורה הלכה למעשה והכשיר בהמה שנחתכו רגליה לגמרי בין צומת הגידין לרכובה העליונה. וכ"ד רבי יהודה מפרי"ש. ואם ניטל צומת הגידין, אין להכשיר ע"י חיתוך למעלה, שכבר נטרפה – כן דעת רוב הראשונים, ואולם הרמב"ן צידד להכשיר בזה).

ב. צומת הגידין הוא מקום התפצלות הגידים ברגלים, בעצם האמצעית. ואם ניטל הצומת או נחתכו הגידים – טרפה. (רבי שמעון בן אלעזר מכשיר, מפני שיכולה היא ליכות ולחיות, כנוכר).
א. יש אומרים שאם נבראה הבהמה מתחילה ללא צומת הגידין – כשרה. ערמב"ם – שחיטה ה, כד. והרשב"א חולק. וע' באו"ש שם.
ב. נתמסמס הבשר שכנגד צומת הגידין ולא הצומת עצמו – הטור אסר. ובאו"ש (שחיטה ה, ט) הראה שזו דעת יחיד, אבל משאר ראשונים משמע שכשר). בבהמה יש שם שלשה גידים, אחד עבה ושנים דקים – נחתך העבה או שני הדקים – אמימר בשם רב זביד אסר (ולרב, ללשנא קמא, אפילו נפסק גיד אחד, ואפילו ברובו ולא בכלולו – טרפה. ושמואל חלק), ומר בר רב אשי התייר. (והלכה כמותו. רמב"ם וש"פ. ולשיטתו ה"ה אם נפסקו שני הדקים ומיעוט מהעבה, או להפך, נפסק העבה ועוד מיעוט מהדקים – כשר. רשב"א ורא"ש. יש שכתב הלכה כאמימר. ספר התרומה בשם רש"י. וברש"י לפנינו אין נראה כן. וער"ן ורשב"א). נפסקו הגידין ברובן – מחלוקת, רב אסר ושמואל אמר אפילו לא נשתייר אלא כחוט של סרבל (בין בעוף בין בבהמה. רמב"ן) כשר. (והלכה כלשנא בתרא וכרב, שרוב שלשתן פוסל. רמב"ם – שחיטה ה, יח; רי"ף, רמב"ן, רשב"א. אבל רוב של שנים – כשר. ר"ן. והרשב"א צדד בזה. ובספר התרומה בשם רש"י שפסק כלשנא קמא אליבא דרב, שאפילו ברוב אחד מהם כשרה). בעוף יש שם ששה עשר גידים. נפסק אחד מהם – טרפה. (שסוף כולם להיפסק. תוס'. נחלק רובו של אחד – לדעת הרמב"ם והר"ן, טרפה. ולדעת הרמב"ן כשרה, ואפילו ט"ו חוטים שנפסקו ברובם – כשר, שאין נפסל אלא כשחוט אחד נפסק לגמרי או ט"ז פסוקים ברובם).

נחלקו אמוראים על הגדרתו המדויקת של מקום 'צומת הגידין'; – ממקום היפרדות הגידים מעל העצם, כשנכנסים לבשר, עד המקום שמתפרדים ומתפרשים זה מזה (רבה אמר רב אשי); ממקום הפרק (של הארכובה התחתונה) עד מקום שהגידים נפרדים מן העצם ונכנסים לבשר (רבר"ה אמר רב אשי. כן פרש"י. והרא"ש כתב שגם לדעה זו צוה"ג מגיע עד המקום שמתפרדים ומתפרשים זה מזה. הראב"ד פרש בענין אחר); ממעל לערקום (= עצם קטנה המחברת את פרק השוק והרגל, והיא נתונה מתחת לפרק) עד המקום שהגידים מתפרדים (רבה בנו של רבר"ה בשם רב אסי. וכן אמר ר' אבא בשם רב יהודה: ממקום פריעת הטבחים, והיא היא. וכן פסקו רש"י והרי"ף. ודלא כר' יעקב שאמר אפילו המקום המקביל לערקום עושה טרפה, אלא רק ממעל לערקום). ומסרו בשם שמואל שעד המקום שבו הגידים מתפרדים יש כארבע אצבעות בשור. (רש"י. והרמב"ם כתב: 16 אצבעות). ובדקה – עד למקום שהגידים מפסיקים לבלוט וכבר אינם קשים ועבים ולבנים (אביי). וי"א גם במקום שהם צלולים ואינם לבנים כל כך (מר בר רב אשי. מרש"י משמע שכן הלכה. ור"ח פסק כאביי. וכ"מ ברי"ף כאן).

דפים עו – עז

קכב. שבר בעצם הרגל – האם הוא מטריף את הבהמה? ומה דין אכילת הרגל עצמה שנשברה, לאחר שחיטה?

נשברה עצם הרגל – אם רוב בשר קיים – שחיטתו מטהרתו, ואם לאו – פסול. וכן אם נשברה העצם ויצאה – אם הבשר חופה את רוב העצם, רוב עוביה ו/או רוב היקפה – כשר. עולא בשם ר' יוחנן אמר: אפילו עור ללא בשר מועיל (ואפשר דוקא בכגון שהעור דבוק לעצם ואין מירווח אויר ביניהם, וכדלהלן). ואילו רב נחמן סבר שעור אינו מצטרף אלא צריך עור המשלים את הבשר (שהבשר לבדו חופה חצי עצם, והעור משלימו לרוב. עפ"י רש"י ור"ה. ובעה"מ פרש שלרב נחמן צריך חיפוי רוב בבשר עם עור דוקא), מלבד בגזל שעורו רך ונידון כבשר. (הרמב"ם פסק כעולא, שעור הרי הוא כבשר. והרשב"א והר"ן כתבו שהלכה כרב נחמן). גידים אינם נחשבים כבשר להצטרף עמו ולחפות את העצם, ואפילו הם רכים – מפני שסופם להקשות. (כך אמר רב פפא לרבא, ואשתיק. ומשמע שהודה לדבריו להלכה). אין הבדל אם העצם שיצאה קיימת בשלמות, או שנעכלה והתפוררה במקצת. ונסתפקו כאשר הבשר החופה את רוב העצם מפוזר ואינו במקום אחד, וכן נסתפקו בבשר מרודד וקלוש (רש"י. וי"מ: עשוי בקעים בקעים) או שנתמסס ונרקב, או שניקב או נקלף או נסדק או ניטל מעוביו התחתון הסמוך לעצם. (ור"ה פרש שספקות אלו מתיחסות לעצם ולא לבשר). ואם נקדר הבשר סביב העצם כמין טבעת, יש לו תקנה ע"י שיסרטוהו (בעצם ולא בברזל), ועל ידי כן יעלה ארוכה, ובלבד שסביב מקום הקדירה דבוק העצם לבשר, והוא סימן להתחלת עלות ארוכה. אין רוב בשר קיים – אם נשברה מהארכובה ולמטה, הבהמה מותרת ואותו אבר אסור, כדין אבר המדולדל בבהמה. (ובמעורבא אמרו שהאבר מטמא במשא כנבלה. ורב חסדא השיב על כך מהברייתא ששחיטה אינה עושה ניפול, ואינו כנבלה. וע"ע לעיל עג). מהארכובה ולמעלה – לרב, הבהמה כולה אסורה, כדין נחתכו רגליה. ולשמואל הבהמה מותרת ואותו אבר אסור. ולבסוף חזר שמואל והודה לרב.

דף עז

- קכג. א. שליא של בהמה – האם היא מותרת באכילה?
ב. האם שליית בהמה מטמאה טומאת אכלין או טומאת נבלות?
ג. עור ששלקוהו – האם מטמא טומאת אכלין או טומאת נבלות?
ד. שליא שיצאה מקצתה או כולה – מתי חוששים ליציאת ולד (שפיר שנימוח) עמה ומתי אין חוששים?
ה. שליא של בהמה מבכרת ושל מוקדשין – האם היא טעונה קבורה?
ו. האם יש לחוש משום 'דרכי האמורי' בעניני רפואה, וכן בהטענת אבנים על אילן המשיר פירותיו וצביעתו באדום?
- א. השוחט את הבהמה – שלייתה שבתוכה מותרת, ונפש היפה (= שאינה קצה וממאסת בכך) תאכלנה. ואולם אם יצאה, אפילו מקצתה – חוששים שמא יצא עמה ולד, והרי השליה כילוד ואינה ניתרת בשחיטה.
- ב. שליה אינה מטמאת, לא טומאת אכלין ולא טומאת נבלות. ואם חישב עליה לאכילה, וראויה היא למאכל – מיטמאה טומאת אכלין אך לא טומאת נבלות. ואעפ"י שהיא ראויה לאכילה – לפי שאינה כבשר.
- ג. עור ששלקוהו (= בישול מרובה, עד שנראה לאכילה) – מטמא טומאת אכלין אך לא טומאת נבלות (כשאינן עליו כזית בשר. תוס' עפ"י גמרא להלן קכו:). ואולם עור של חמור, שהוא מאוס – נסתפקו בו אם מטמא טומאת אכלין.
(משמע בתוס' שאעפ"י שהעור נשלק, אינו נאכל אלא ע"י הדחק).
- ד. שליה היוצאת, ולא נשאר ולד בפנים – חוששים לולד (שפיר) שיצא עמה ונימוח. יש ולד בפנים – אם קשורה בו, ודאי שליה זו שלו, ואין לחוש לולד אחר. ואם אינה קשורה עמו – לר' אלעזר, חוששים לולד אחר (שנימוח). והולד שבפנים, הגם שאין אנו רואים שליה נוספת עמו, חוששים שמא נימוחה שלייתו). ור' יוחנן אמר: אין חוששים. ותניא כוותיה דר' אלעזר. (וכן פסקו הרמב"ם והרא"ש).
- ה. שליה של מבכרת – ישליכנה לכלבים, שספק זכר ספק נקבה, וסמוך מיעוט 'נדמה' שאינו קדוש בבכורה, למחצה נקבות, והרי הזכרים – מיעוט. שליית המוקדשין – תיקבר.
- ו. אביי ורבא אמרו שניהם: כל דבר שיש בו רפואה, (ויש בו טעם והגיון, או שיודעים שהוא מועיל על סמך נסיון. ע' בראשונים) אין בו משום 'דרכי האמורי'.
מותר להטעין אבנים על אילן המשיר פירותיו – שע"כ מונע את הנשירה (מבחינה טבעית). וכן מותר לסוקרו בסיקרא – כדי שאנשים יראו ויבקשו עליו רחמים.
ואולם שאר דברים, כגון קבורת שליה של בהמה מפלת בפרשת דרכים, או תלייתה באילן (כדי שלא תפיל עוד) – אסורים משום 'דרכי האמורי', שדומים לניחוש.

דף עח

קכד. א. האם דין 'אותו ואת בנו' נוהג במוקדשין? ומה דינו של השוחט אותו ואת בנו חולין בעזרה, או קדשים

בחויף – לענין כשרות השחיטה ולענין חיוב השוחט?

ב. כיצד נדרש בסוגיא הכתוב: ושור או שה אתו ואת בנו...?

א. 'אותו ואת בנו' נוהג בין בחולין בין במוקדשין, בין אם היו האם והבן מוקדשין או אחד מהם. ולעולם חייבים מלקות ארבעים על שחיטת השני, האם או הבן. (ובקדשים – הקרבן נפסל, שהרי הוא 'מחוסר זמן'. ויש דעה שלוקין גם משום שחיטת מחוסר זמן. ע' להלן פ-פא).

חיוב 'אותו ואת בנו' נוהג גם בשוחט חולין בעזרה או קדשים בחויף, הגם שהבהמה נאסרת באכילה ובהנאה. (וסופג ארבעים משום 'אותו ואת בנו', ולא משום האיסורים האחרים – כי בחולין בעזרה אין מלקות, שאינו 'לאו'. ושוחט קדשים בחויף, אינו חייב עליהם מלקות וכתר אלא בקרבן הראוי לפניו, וכיון שאסור לשחטו היום משום 'אוא"ב' הרי שאינו ראוי לפניו, שמחוסר זמן הוא). כן סתמה משנתנו, ודלא כשיטת ר' שמעון שאמר שחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה, ולשיטתו, כל שהבהמה אינה ניתרת בשחיטתה, אינה 'שחיטה' לחייב משום אותו ואת בנו (כדלהלן פ). וע"ש ביתר פרטות בדין אותו ואת בנו בקדשים לשיטת ר' שמעון).

(השוחט אותו ואת בנו – אעפ"י שסופג ארבעים, שחיטתו כשרה. ואולם בה"ג כתב שאסור לאכול את השני באותו יום, משום קנס).

ב. ושור – ו' מוסיף על ענין ראשון (שור או כשב... ירצה לקרבן אשה לר'), ללמד שדין זה נוהג במוקדשין.

ואולם גם בחולין נוהג, מדכתיב ושור או שה... ולא נאמר בהמשך אחד 'אותו ואת בנו לא תשחטו'.

או שה – לרבות את הכלאים, (שלא נשוחט לקדשים שאין נוהג בהם כלאים).

אתו – לחכמים החולקים על חנניה, (וכן לר' יאשיה), הוצרך לחלק, שחייב על אחד מהם, על שור ובנו או על שה ובנו. ולחנניה (וכשיטת ר' יונתן), אין צריך דרשה לחלק, והוא דרש לחייב גם על השוחט אב ובנו. (אתו – לשון זכר).

ואת בנו – מי שבנו כרוך אחריו, דהיינו האם. (לחכמים, דוקא האם. ולחנניה, גם האב, שהרי התרבה מ'אותו' כאמור). [ראינוהו יונק ולא ראינו שנולד ממנה; משמע בסוגיא בבכורות (כד) שהוא ספק אם יש להניח בודאות שהוא בנה אם לאו. וע' בפוסקים (טז) וב'יד דוד' (בכורות שם). ואולי יש מקום לחלק בין יונק פעם אחת לכרוך אחריה בתמידות. וצ"ע].

(ומבנו משמע גם לחלק, שחייב על בן אחד, של שור או של שה).

דף עט

קכה. האם חוששים לזרע האב בבעלי-חיים, ומאי נפקא מינה?

לדעת חנניה, וכן פסק שמואל – חוששים לזרע האב. (ולדעת תנא קמא בברייתא – אין חוששים לזרע האב. ויש חולקים. ערמב"ן ור"ן). ולר' יהודה – ספק אם חוששים אם לאו. (כן מסקנת הסוגיא. וכן הסיקו בדעת ר' אליעזר והכמים. וכן משמע שסברו ר' אבא, אביי ורב פפא, כר' יהודה. עפ"י ראשונים).

הנפקותות המובארות בסוגיא: אם חוששים לזרע האב, נוהג דין 'אותו ואת בנו' בשחיטת אב ובנו. ואם

אין חוששים – אין איסור אלא באם ובנה. ואם ספק – אסור ואין לוקין. [ומ' בבכורות (יז. ע"ש בתוס') שפשוט שהוא הדין כשהבן דומה לאביו ולא לאמו, כגון שאביו תייש ואמו רחל והוא מין עז – תלוי הדבר בשאלת חוששין לזרע האב].

(וכן נפקותא בשאלה זו לענין 'אותו ואת בנו' בכלאים הבא מחיה ובהמה, כדלהלן).

נפקותא נוספת: אם חוששים לזרע האב, מותר להרביע פרד עם פרדה, ואעפ"י שאחד מהם בא מסוסה וחמור והשני מסוס וחמורה – כיון ששניהם נחשבים כמין חדש, מעורב מסוס וחמור. ואולם אם אין חוששים לזרע האב, הכל הולך אחר מין האם, והרבעת פרדה תהא מותרת עם מין אמה, סוס או חמור, או עם פרד שאמו כמין אמה. ולאותן שיטות המסופקות אם חוששים אם לאו – אין להרביע על פרד אלא פרד שכמותה ממש, אביו כמין אביו ואמו כמין אמו.

(ונתנו סימנים בדבר; אם דומה בקולו או באזניו ובזנבו לסוס – אמו סוסה, ואם לחמור – חמורה. (י"א שסימני אונים וזנב נידונים כאחד, וי"א שמספיק בכל אחד מהם לחוד. ערשב"א; נודע ביהודה תנינא אה"ע סו; דובב מישרים ח"א קכה). ור' אבא הסתמך על סימנים אלו לענין דין כלאים ברכיבה, שסבר 'סימנים – דאורייתא').

(להלכה יש ראשונים שפוסקים כר' יהודה שהדבר בספק, ויש שפוסקים שאין חוששים לזרע האב. ויש מחלקים בין דין 'אותו ואת בנו' שאב עם בנו מותר, אבל לענין שאר הלכות – ספק).

דפים עט – פ

קכו. מה דינם של מיני הכלאים דלהלן, לענין 'אותו ואת בנו'; כיסוי הדם – בחול וביום טוב; גתינת זרוע לחיים וקיבה לכהן?

א. הבא מן העז ומן הרחל.

ב. הבא מן התיש ומן הצביה, או להפך, מן הצבי והתישה.

'אותו ואת בנו' – נוהג בבהמה בלבד, צאן או בקר. כיסוי הדם – בחיה ועוף בלבד, ולא בבהמה. מתנות זרוע ולחיים וקיבה – בבהמה בלבד, אם שור אם שה.

א. הבא מן העז ומן הרחל – דינו כשאר שה לענין דין 'אותו ואת בנו' (או שה – לרבות את הכלאים). וכן לענין כיסוי הדם – שהוא פטור כשאר בהמות. וכן לענין מתנות כהונה – חייב ליתן זרוע לחיים וקיבה לכהן כשאר בהמות.

ב. הבא מן התיש ומן הצביה או מן הצבי והתישה (והוא ה'כוי' לכמה דעות) –

אם חוששים לזרע האב וגם סוברים שה ואפילו מקצת שה, (וכן צבי – ואפילו מקצת צבי) – השוחט אותו (זה הולד הבא מן הכלאים) ואת בנו – לוקה, לפי שהוא מקצת 'שה'. וחייב בכיסוי הדם, הן בחול הן ביום-טוב, שהרי הוא מקצת 'צבי'. וחייב בנתינת מחצית מן המתנות, (ויש דעה (קלב.) שחייב בכולן והר"ן שם כתב לפרש שלכו"ע חייב רק בחציין).

ואם סוברים 'שה' ולא מקצת שה – מותר לשחוט אותו ואת בנו, ופטור מן המתנות, (שאינו 'שה'), ואינו טעון כיסוי (שאינו 'צבי').

(ואולם יש סברה לפי דעה מסוימת, שלענין איסור אין ממעטים מקצת שה, אלא לענין חיוב מלקות. עתוס' ד"ה עייל. ולפי"ז אסור לשחוט את בנו וטעון כיסוי. וצ"ב לענין כיסוי ביו"ט ולענין מתנות).

אם אין חוששין לזרע האב – דינו נקבע לפי מין האם בלבד, הלכך הבא מתיש וצביה, אין נוהג בו אוא"ב, וחייב בכיסוי בודאי ופטור מן המתנות, כחיה. והבא מן הצבי והתישה – הרי הוא כבהמה לכל דבר, ונוהג בו אוא"ב ופטור מכיסוי וחייב במתנות.

ספק אם חוששים לזרע האב אם לאו – אם נוקטים 'שה' / 'צבי' ואפילו מקצת, אזי אם אביו תיש ואמו צביה אסור לשחוט אותו ואת בנו, אבל אין לוקים עליו, מפני הספק. טעון כיסוי הדם בודאי (שהרי אמו צביה והריהו מקצת צבי ודאי), ופטור מן המתנות (משום 'המוציא מחברו עליו הראיה'). ואם אביו צבי ואמו תישה – נוהג בו אותו ואת בנו, ולוקים עליו. וטעון כיסוי מפני הספק, ואסור לכסות ביו"ט, וחייב בחצי מן המתנות (וי"א בכולן, כנ"ל). – וכן דעת חכמים.

ואם נוקטים 'שה' / 'צבי' ולא מקצת – היה אביו תיש ואמו צביה, אין נוהג בו אוא"ב, (שהרי ודאי אינו 'שה' שלם); חייב בכיסוי מפני הספק (שמא אין חוששים לזרע האב, והרי הוא 'צבי' גמור), ואסור ביו"ט; פטור מן המתנות מפני הספק. אביו צבי ואמו תישה – אסור באותו ואת בנו מפני הספק, ואין לוקים; פטור מן הכיסוי; וחייב במחצית מן המתנות (או בכולם, כנ"ל). וכן היא שיטת ר' אליעזר. (ואולם התוס' צדדו לתירוץ אחד, שלפי ר' יוחנן, רק לענין מלקות נתמעט מקצת שה, אבל לענין איסור, אפילו מקצת אסור).

לדעת הכל, השוחט את הצבי / צביה – אין אותו ואת בנו נוהג בבנו התיש ((שה ובנו אמר רחמנא ולא צבי ובנו. ונחלקו הראשונים אם מותר לכתחילה או אסור מדרבנן). והשוחט את השה – נוהג אותו ואת בנו בבנו הצבי. (שה, ובנו – כל דהו).

(יש דעות בגמרא (בכורות ז.) שלעולם אין טהורה מתעברת מן הטמאה, וכן נראה שפסק הרי"ף, שהשמיט את מחלוקת ר"א וחכמים. (וע' גם בחדושי הר"ן). והרא"ש כתב שהלכה כחכמים. וברמב"ם וש"ע (טו, ה) נראה שפסקו לענין זה שודאי חוששים לזרע האב, ואם שחט את הבא מן התיש והצביה ואת בנו – לוקה, והש"ך והט"ו תמהו על כך. וע"ש באה"ט).

וע"ע בדין כיסוי הדם ביו"ט בביצה ט.

דף פ

קכו. א. מהו 'כוי' והאם הוא חיה או בהמה?

ב. 'אילי הבר' 'עזי היער' 'שור הבר' – האם הם חיות או בהמות?

א. 'כוי' נחלקו בו חכמים: לר' אליעזר ומחלוקתו, הוא הבא מכלאים של חיה ובהמה, תיש וצבי, כנ"ל. דעה נוספת: זה איל הבר (תנא קמא דברייתא. וכן אמר רב נחמן, והוא חיה ודאי ולא בהמה. תוס'). דעה שלישית: כוי – בריה בפני עצמה, ולא הכריעו בו חכמים אם מין חיה או מין בהמה. (ר' יוסי. וכן אמר רב יהודה).

דעה רביעית: מין בהמה הוא (רשב"ג).

(יש דעה נוספת, שהכוי בריה בפני עצמה היא ואינו לא חיה ולא בהמה, ואינו טעון כיסוי הדם וכדו'. עתוס' יומא עד: כריתות כ.א.).

ב. 'איל הבר' – חיה. (תוס').

'עזי היער (בר)' – מחלוקת אמוראים; ר' זירא א"ר א"ר ספרא א"ר המנונא, וכן אמר רב הונא בר חייא: מין

בהמה, וכשרות על גבי המזבח. ואמימר נקט (וכן נסתפקו כמה אמוראים) שהוא מין חיה, וחלבו מותר. (וכן הלכה. רא"ש; רשב"א).

'שור הבר' (הוא תרגום של התאו המפורש בתורה) – מחלוקת תנאים; לחכמים, מין בהמה הוא. לר' יוסי, מין חיה הוא, שהרי התאו נמנה בין החיות. (הרמב"ם פסק כחכמים. ויש חולקים. רשב"א, וערא"ש. בתוס' מבואר שלדעת חכמים הוא כשר לגבי מזבח. ובאור שמח תמה על כך, הלא יש לו שם לווי ואינו בכלל שור. ובשבט הלוי באר שכוונת התוס' להביאו כקרבת נדבה, שכשר בכל מיני 'בקר').

דפים פ – פא

קכת. א. האם שחיטת קדשים נחשבת שחיטה הראויה לאכילה אם לאו?

ב. האם 'אותו ואת בנו' נוהג בקדשים לכל השיטות?

ג. השוחט קדשים מחוסרי-זמן – האם הוא לוקה?

ד. האם חייבים משום שחיטת קדשים בחוץ בשוחט אותו ואת בנו?

א. לפרוש רש"י, לרבי אושעיא כל שחיטת קדשים נחשבת שחיטה שאינה ראויה, כיון שאין התר אכילה בשחיטה אלא לאחר זריקת הדם. ואולם רבא הסיק שהיא שחיטה הראויה (שהרי השחיטה נצרכת להתר האכילה, ובלעדיה לא היה הבשר מותר). ודוקא כשזרק הדם לבסוף, אבל אם לא זרק, הוברר שהיתה זו שחיטה שאינה ראויה.

לפרוש התוס', אף ר' אושעיא לא חלק בדבר (למסקנא), ולכולי עלמא הרי זו שחיטה ראויה. (ע"ע בבאור סברות מח' רש"י ותוס', בחזו"א ריד).

ואולם בקרבן עולה סובר רבא שאינה שחיטה ראויה, לפי שאין בה אכילת אדם. ור' יעקב בשם ר' יוחנן חולק, היות ויש בה אכילת מזבח, נחשבת שחיטה הראויה לאכילה.

ב. לתנא דמתניתין, אותו ואת בנו נוהג בקדשים, בין בשוחט בפנים בין בחוץ, שאפילו כשהקרבת פסול ואינו ראוי לכלום, הרי זו 'שחיטה' המחייבת משום אותו ואת בנו.

ואולם ר' שמעון סובר שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה, ולשיטתו, כאשר שחט אותו ואת בנו בקדשים, אינו עובר משום אוא"ב, משום שהשחיטה הראשונה אינה נחשבת 'שחיטה', כי אינו ראוי לאכילה – כדעת ר' אושעיא. ואפילו אם ננקוט ששחיטת קדשים נחשבת שחיטה ראויה, גם כן פטור, כי שחיטת השני אינה ראויה, שהרי קרבן זה מחוסר זמן הוא ופסול להקרבה ואינו נאכל. וכן אם הראשון היה חולין והשני קדשים, ג"כ פטור מאותו הטעם – כן היא שיטת רש"י.

ואולם לפי גרסתנו בגמרא, וכן היא שיטת התוס', אסור לשחוט את השני משום 'אותו ואת בנו', אלא שרבא אמר שאין לוקין על כך משום 'התראת ספק', שמא לא יזרקו את דמו ויוברר שאינה שחיטה כלל. (וכתבו התוס' שאף ר' אושעיא מודה למסקנא ששחיטת קדשים נחשבת שחיטה ראויה, הלכך אסור לשחוט את השני אלא שאין לוקין, כאמור).

היה הראשון שלמים והשני חולין – לדברי הכל נוהג בו דין אותו ואת בנו, ולוקין. היה הראשון עולה והשני חולין – מחלוקת רבא ור' יוחנן אם נחשבת שחיטת הראשון 'שחיטה ראויה' אם לאו, וכנ"ל.

ג. לפי תירוץ אחד בגמרא, לוקין על שחיטת מחוסר זמן, (משום לא ירצה. ולשיטת ר' שמעון (בבחים קיד) לוקין משום לא תעשון...). ולר' זירא אין לוקין על כך, (שהכתוב נתק את הלאו לעשה).

ד. אין חייבים משום שחיטת קדשים בחוץ בכל אופן שהקרבת אינו ראוי לבוא בפנים, הלכך כששחט את האם או את הבן, השני אינו ראוי כעת לבוא בפנים, ופטורים מכרת וממלקות. ואולם לר' שמעון יש אזהרה על כך, (לא תעשו... ודינו במלקות ולא בכרת).

דף פא

קכט. א. האם חייבים משום 'אותו ואת בנו' בשחיטת איסורי הנאה, בשחיטת טרפה, נוחר ומעקר, או כששחט ונתנבלה בידו בלי משים?

ב. השוחט לעבודה זרה – האם חייב משום 'אותו ואת בנו'?

א. השוחט איסורי הנאה, או שחט ונמצאת טרפה – לחכמים חייב ולר' שמעון פטור (שחיטה שאינה ראויה). שחט ונתנבלה בידו (בלא משים), או שנוחר ומעקר (בכוונה תחילה) – פטור, שאין זו 'שחיטה'. (והוא הדין שחיטת נכרי אינה נחשבת שחיטה לענין אותו ואת בנו. תוספתא רפ"ה).

ב. השוחט לע"ז – לר' שמעון לעולם פטור משום אותו ואת בנו, שהרי זו שחיטה שאינה ראויה לאכילה. לחכמים – אם שחט רק הראשון לע"ז, חייב על השני. ואם שחט השני לע"ז – אם התרו בו משום ע"ז ונתחייב מיתה – פטור ממלקות דאיתו ואת בנו. ואם לא התרו בו משום ע"ז – לר' יוחנן חייב (שחייבי מיתות שוגגין אינם פוטרים ממלקות. וכן הלכה), ולרבי שמעון בן לקיש פטור.

דף פב

קל. א. האם 'אותו ואת בנו' נוהג בפרת חטאת ובעגלה ערופה?

ב. המוכר בהמה לחברו, ונשארה לו למוכר אמה או בתה – למי זכות הקדימה לשחוט את בהמתו? ומה הדין בשני לוקחים שלקחו בהמה ובנה?

ג. שחט פרה ואחר כך שני בניה; שחט שני בניה ואח"כ שחטה; שחטה ואת בתה ואת בת בתה; שחטה ואת בת בתה ואח"כ שחט בתה – מה דינו?

ד. שחט את הבן ואח"כ את האם; שני אנשים, אחד שחט את האם ואחד את הבן – מה הדין?

ה. מי שעבר עבירה ושנה בה כמה פעמים – בכמה חיובים הוא מתחייב? האם ניתן לחייב שני חיובים משום 'לאו' אחד ובמעשה אחד?

א. 'אותו ואת בנו' נוהג בפרת חטאת, ואפילו לר' שמעון הסובר שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה, שחיטת פרת חטאת שחיטה ראויה היא, מפני שלשיתתו פרה נפדית לאחר שחיטה והרי יש לה אפשרות אכילה.

(רבנו גרשום פרש שהשוחט פרת חטאת היא שחיטה שאינה ראויה, לפי ששחטה לשם חולין. וע' בשו"ת זרע אברהם יד, יב; קהלות יעקב זבחים ג, ב).

ולענין עגלה ערופה – תלוי הדבר במחלוקת החכמים (ר' ינאי וריש לקיש, כנגד ר' יוחנן. וכבר נחלקו תנאים בדבר. כריתות כה), האם ע"ע נאסרת בהנאה מחיים, משעת ירידתה לנחל, ואם שחטה אז, הרי זו שחיטה שאינה ראויה ואינה שחיטתו לשיטת ר' שמעון. או אינה נאסרת אלא אחר עריפתה, הלכך אם שחטה – הרי זו שחיטה גמורה.

ולחכמים, (שהלכה כמותם) – לעולם חייב, שאף שחיטה שאינה ראויה – שמה שחיטה. (עריפת עגלה – כתבו התוס' (כאן ובכריתות כה.), שהרי היא כשחיטה וחייבים עליה משום אותו ואת בנו לרבנן. והביאו המפרשים מן הירושלמי (סוטה ט,ה) שנחלקו בדבר. ובספר אבי עזרי (תנינא שאה"ט ב,י) פרש שזה שכתבו התוס' – זהו רק לפי קושייתם, אבל לפי מה שכתבו בשם רבנו תם שבדוקא נקטה המשנה 'שוחט' ולא עורף, אין עריפת עגלה נידונית כשחיטה. וע' גם בספר הישר לר"ת (תשו' נא נב) שחילק בין דחית שעיר לעריפת עגלה. וזה דלא כהבנת שאר המפרשים בשיטת התוס' – ע' מנחת חינוך סו"י נב; קסא, י; רצד, ה; אחיעור ח"ג נא, ב. וע"ע הגהות הרד"ל כריתות כה; בית ישי קטז הערה ו).

ב. זכות הקדימה לשחוט, ניתנת ללוקח, שעל מנת כן לקח. ובשני לוקחים – הזכות לשחוט ראשון שייכת ללוקח הראשון, ואם קדם השני ושחט – הרי זה זריז ונשכר.

ג. שחט פרה ואחר כך שני בניה – סופג שמונים. שחט שני בניה ואח"כ שחטה – לתנא קמא, סופג את הארבעים. לסומכוס בשם ר' מאיר, שמונים. (כן מפורש בתוספתא, כמובא ברש"י ותוס'). והר"ן כתב שבזה סומכוס מודה שלוקח ארבעים בלבד, כיון שהכל שם אחד. וכבר תמה התורת-חיים מדברי התוספתא. וע"ע בספר החינוך רצד; אמרי דב – כריתות טו.). (אפשר שאם אדם אחד שחט אותה ואת בת בתה ואדם אחר שחט את בתה – אף לסומכוס אינו לוקח אלא ארבעים (חז"ב כריתות ג,ה. וצ"ב). שחטה ואת בתה ואת בת בתה – סופג שמונים. שחטה ואת בת בתה ואח"כ שחט הבת – לת"ק סופג ארבעים, ואעפ"י שהגופים מוחלקים, כיון שהוא 'לאו' אחד והתראה אחת – אינו לוקח אלא פעם אחת. ולסומכוס בשם ר' מאיר: שמונים.

ד. שחט את הבן ואח"כ את האם – חייב. (לא תשחטו – הרי כאן שנים, הכי צד – אחד השוחט את הפרה, ואחד השוחט אמה ואחד את בתה – שנים האחרונים חייבים). ואין חילוק בין אדם אחד השוחט אותו ואת בנו, או שנים השוחטים, שהאחרון חייב. (לא תשחטו. ועדיין יש לדרוש הדרשה הקודמת, מכך שלא כתוב 'לא ישחטו' שהיה במשמע הן ע"י אחד הן ע"י שנים).

ה. העובר ושונה בעבירה אחת – אם התרו בו על כל איסור, (כגון שהתרו בו על כל 'כזית' ו'כזית' באכילת איסור. וי"א שאפילו אמרו לו פעם אחת שיתחייב מספר מסויים של חיובים, כמספר ה'כזיתים') – לוקח על כל אחת ואחת. ובשוגג – הידיעות שבינתיים מחלקות, לחייבו קרבן על כל שגגה ושגגה. אם לא התרו בו אלא פעם אחת – אינו חייב אלא אחת. (ולא רק משום שלא היתה ההתראה על האכילות הנוספות, אלא שללא התראה אין מה שיחלק את המעשים, ונחשב הכל כאכילה אחת. עפ"י קובץ ענינים. ונפ"מ לחבר שא"צ התראה, שגם כן אינו חייב אלא אחת). ואולם לדעת סומכוס בשם ר' מאיר, נסתפק אביי שמא חייב על כל אחת ואחת (מלקות במזיד, קרבן בשוגג), או שמא לא אמר סומכוס אלא בכגון אותו ואת בנו, שחיובו משום הגופים, והגופים מוחלקים זה מזה, אבל בכגון אוכל שני כזית חלב או זורע כלאים כמה פעמים בבת אחת – אינו חייב אלא אחת. ורב יוסף נקט כצד הראשון, ואולם בגמרא דחו את ההוכחות המבססות הנחה זו. (לדעת רש"י (פג.), התראות מחלקות גם כן לפטור; שאם התרו בו ואכל פחות מכזית וחזרו והתרו בו ואכל עוד חצי – פטור. והרמב"ן והרשב"א והתורא"ש חולקים. וע"ע בזה בקהלות יעקב כה, ד).

ואפילו במעשה אחד מחייב סומכוס שני חיובים משום 'לאו' אחד, (ואפשר דוקא בגופים מוחלקים, או לאו דוקא, כנ"ל).

דף פג

קלא. א. המוכר בהמה לחברו – האם צריך להודיענו שמכר באותו יום את אמה או בתה לשחוט? ואם לא הודיעו – האם יש ללוקח להמנע מלשחוט באותו יום?
 ב. הנותן מעות לטבח עבור בשר לפני יום-טוב – האם כופין את הטבח לשחוט בהמה לצורך הבשר? ואם מתה הבהמה – מי מפסיד?
 ג. מהו 'יום אחד' האמור באותו-ואת-בנו?

א. בארבעה פרקים בשנה, שבהם דרך ישראל לסעוד בבשר, המוכר בהמה לחברו צריך להודיעו, אמה / בתה מכרתי לשחוט: בערב יו"ט האחרון של חג; ערב יו"ט ראשון של פסח; ערב עצרת; ערב ראש השנה. וכדברי ריה"ג – אף ערב יוהכ"פ בגליל. (הרמב"ם והשו"ע לא הביאו עיוכ"פ. וכנראה תנא קמא חולק על ריה"ג ופסקו כת"ק. מנ"ח רצד, ד).

בשאר ימות השנה – אין צריך להודיע, שאין לחוש לשחיטת אם ובת באותו יום דוקא. (הר"ן צדד שלדעת הרמב"ן, יש לו למוכר להודיע אף בשאר ימות השנה, אלא שאין כאן מקח טעות' אם לא הודיע מתחילה, כבארבעה פרקים).

לא הודיעו באותם ארבעה פרקים – הולך ושחט ואינו נמנע.

(א. הרמב"ן כתב שבשאר ימים, יש ללוקח לשאול את המוכר אם מכר את אמה או את בתה, והרא"ש והרשב"א חולקים).

ב. הקונה מגוי בארבעה פרקים אלו – יש מי שכתב שיש ללוקח לחוש שמא מכר היום את אמה או את בתה. ואולם דעת הרשב"א והרא"ש שאין לחוש).

אמר ר' יהודה: אימתי צריך להודיעו – כשמכר היום, אבל מכר אתמול אין צריך להודיע, שאני אומר אתמול שחט הראשון, (שסתם לוקח בהמה, אינו לוקח אלא לשוחטה מיד. עפ"י רש"י. ויש פירושים אחרים). (הר"ן הביא שמשמעות התוספתא שר' יהודה לא נחלק אלא בערב יום הכיפורים, אבל בארבעה פרקים – אדם עשוי לשחוט בהג עצמו, וצריך להודיעו).

אבל המוכר את האם לחתן ואת הבת לכלה – צריך להודיעו, ואפילו אם לא מכרם ביום אחד, בידוע ששניהם שוחטים ביום אחד.

ב. הנותן מעות עבור בשר ולא משך – לא זכה בבשר ואינו יכול לחייב את הטבח לשחוט, לפי שתקנו חכמים שאין מעות קונות מטלטלין. לפיכך אם מתה הבהמה – מתה למוכר. משך – קנה, ויכול לחייבו לשחוט. ואם מתה – מתה ללוקח.

בארבעה פרקים בשנה העמידו חכמים הדבר על דין תורה, ואפילו נתן מעות ולא משך – זכה, ומשחיטין הטבח בעל כרחו, אפילו שור שזה מנה ואין לו ללוקח אלא דינר – כופין אותו לשחוט. לפיכך אם מת – מת ללוקח. כן אמר ר' יוחנן. (וכן הלכה. פוסקים). ולדעת רב שמואל בר יצחק, לא זכה בארבעה פרקים אלא אם זיכהו המוכר ע"י אחר, שזכין לאדם שלא בפניו. ודוקא בארבעה פרקים אלו אבל בשאר ימות השנה לא זכות היא, שמא אינו חפץ בקניית בשר.

ג. יום אחד האמור באותו ואת בנו הוא לילה ובקר שלאחריו. (בן זומא דרש זאת גורה שוה יום אחד ממעשה בראשית).

קלב. א. מצות כיסוי הדם – כיצד?

ב. ניתו הדם למקום אחר; דם שעל הסכין – האם חייב בכיסוי?

ג. שחט חיה ובהמה, דמו של זה על גבי דמו של זה – האם חייב בכיסוי?

א. מצות כיסוי הדם נוהגת בשוחט חיה או עוף, נותן עפר תיחוח למטה ולמעלה. (וכסהו בעפר). ואם לא נתן למטה – לא עיכב. אבל אם אינו ראוי לתת למטה – מעכב. (נחלקן הראשונים אם העפר שלמטה מצווה על האדם ליתנו או לייחדו בדוקא, אם לאו).

מצות כיסוי נוהגת בארץ ובחו"ל, בפני הבית ושלא בפני הבית, בחיה ובעוף, הן אותם המבויתות הן שאינן מבויתות, (אשר יצוד ציד – לרבות אותם הניצודים ועומדים, כגון אווזים ותרנגולים. פד.). אך לא בבהמה. (ואין אומרים לענין זה 'בהמה בכלל חיה' – לפי שהקיש הכתוב דם הבהמה למים, שאינם טעונים כיסוי – שנאמר על הארץ תשפכנו כמים. פד.).

ספק חיה ספק בהמה – טעון כיסוי מספק. (הרמב"ם והרא"ש כתבו שאין לברך על כיסוי הדם של כוי, מפני הספק. ובשם רבנו יונה כתוב שצריך לברך).

ב. ניתו דם לצדדים, וכן דם שעל הסכין – טעון כיסוי, (וע' להלן פח – האם צריך לכסות את כל הדם או מקצתו בלבד. יש מן הראשונים שכתבו שצריך דוקא לגוררו, כדי שיהא עפר מלמטה ולמעלה, וי"א שיכול לכסותו במקומו, הגם שאין שם עפר למטה. ע' חדושי הרשב"א; תורת הבית א,ה; בדק הבית שם; בית יוסף ופוסקים – יו"ד כח).

ג. שחט בהמה ולאחריה חיה – חייב לכסות. חיה ואח"כ בהמה – פטור, שכבר נתכסה. (וכ"פ בטשו"ע עפ"י העיטור. ויש סוברים שלהלכה בכל אופן חייב לכסות, כל שלא בטל דם החיה במיעוטו, בכמות כוז שאילו התערבה במים היתה ניכרת. עפ"י מאירי ועוד).

דף פד

קלג. א. דם שחיתת קדשים, קדשי מזבח וקדשי בדק הבית – האם טעון כיסוי?

ב. השוחט לחולה בשבת, או מי שעבר ושחט בשבת באיסור – האם מכסה את הדם?

ג. האם מותר לשחוט כוי ביום טוב? ואם שחט – מהו לכסות דמו?

ד. איזו מצוה ודאה דוחה שבת ואין ספקה דוחה יו"ט? ואיזו שודאה אינו דוחה שבת וספקה דוחה יו"ט? ואיזו שודאה אינה דוחה שבת ולא ספקה דוחה יו"ט?

א. דם של קדשים, הן קדשי מזבח (קרבן העוף), הן קדשי בדק הבית – אינו טעון כיסוי. (ושפך וכסה – שאינו מחוסר אלא שפיכה וכיסוי, יצאו קדשי בדק הבית שמחוסרים גם פדיון, כי לפני הפדיון אינם ראויים לאכילה, ושחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה – כר"ש; יצאו קדשי מזבח שטעונים גירוד, שהרי א"א לכסות הדם כשהוא על המזבח. מר בר רב אשי אמר: חיה או עוף – מה חיה אינה קודש אף עוף המדובר כאן אינו קודש אלא חולין).

וה"מ (פה) המחייב בכיסוי גם בשחיטה שאינה ראויה לאכילה, קדשי בדה"ב חיים בכיסוי – שהרי אין למעטם מ'חיה ועוף' כיון שיש חיה בקדשי בדה"ב. וגם אינם מחוסרי פדיה, שהרי מתחייבים בכיסוי אע"פ שא"ר לאכילה. וצ"ע במשך חכמה אחרי יו"ג).

ודוקא בשקדשי קודם שחיטה, אבל לאחר שחיטה – כבר נתחייב בכיסוי וחיובו לא נפקע (ר' יוחנן בן יוסף – להלן קלט.ט).

ב. רב עזירא דרש: השוחט לחולה בשבת – טעון כיסוי (שכבר ניתנה שבת לידחות אצל שחיטה זו. רש"י. ודוקא כשאין שם איסור תורה, כגון שהיה לו דקר נעוץ מבעוד יום. ר"ן). ורבה דחה דעה זו מכל וכל, מחמת דברי הברייתא, שלא ניתנה שבת לידחות אצל כיסוי. וכל שכן מי שעבר ושחט באיסור – לא ניתנה שבת לידחות, ואסור לכסות בשבת. (ומשמע שבזה מודה גם רב עזירא).

(א. אם היה הדם קיים לאחר השבת – יכסנו אז. ר"ף.

ב. היה לו עפר מוכן שאינו מוקצה – נחלקו הראשונים אם מכסה בשבת אם לאו).

ג. שנינו במשנתנו, אין שוחטים את הכוי ביו"ט, ואם שחטו אין מכסים את דמו. ר' יוסי בברייתא למד זאת בקל וחומר' ממילה, ור"א הקפר השיב על אותו ק"ו.

ד. מצות מילה ודאה דוחה שבת וספקה (כגון שנוולד בין השמשות) אינו דוחה יו"ט. (וצ"ע בזכר יצחק ו).

מצות שופר ודאה אינו דוחה שבת וספקה (טומטום ואנדרוגינוס) דוחה יו"ט.

מצות כיסוי אין ודאה דוחה שבת ואין ספקה (כוי) דוחה יו"ט.

קלד. אלו הנהגות דרך ארץ בעניני אכילה ופרנסה, מוזכרים בסוגיא?

לימדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא בהזמנה הזאת (אשר יצוד... כלומר, לא יאכל בשר תדיר, אלא לאחר יגיעה ושירחה, שלא יעני. רש"י וריטב"א. עוד יש לפרש: לא יוציא דמים מרובים, אלא כצידה הזו. רש"י); שלא יאכל בשר אלא לתאבון (כי ירחיב... אשר תאוה נפשך לאכל בשר); לא יקח מן השוק אלא אם יש לו בקר וצאן, ולא יזבח ויאכל כל בקרו וצאנו (וזבחת מבקרך ומצאנך). אדם בריא, אם יש לו מנה – יקח לסעודתו ליטרא ירק משבת לשבת. עשרה מנה – יקח ליטרא דגים. חמשים מנה – ליטרא בשר. מאה מנה – ישפתו לו קדרה בכל יום. אבל בדורות חלופים, לא יקמץ אלא אפילו ילוח ויאכל, שלא יסגף עצמו בעינוי ויצטרך לבריות יותר). ועל דרך כלל אמרו, לעולם יאכל אדם וישתה פחות ממה שיש לו, ילבש ויתכסה במה שיש לו (- כפי יכולתו, שלא יתבייש), ויכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו.

לעולם ימכור אדם שדה ויקח עתודים (ומחיר שדה עתודים) – שמדם חלב לפרנסה וגזוזים ללבוש. ואל ימכור אדם עתודים ויקח שדה; די לו לאדם שיתפרנס מחלב גדיים וטלאים ולא ישחטם ויאכלם (ודי חלב עזים); לחמך קודם ללחם ביתך (ללחמך ללחם ביתך); לא ילמד אדם את בנו בשר ויין (וחיים לנערותיך).

הרוצה להתעשר – יעסוק בבהמה דקה (ועשתרת צאנך. ובחורשין ולא בישוב. תוס').

לא ישתה מי פושרין בכלי מתכות אם לא הורתחו, כאשר אין בהם שרשי עשבים ותבלין.

הרוצה לאבד ממונו – ילבש בגדי פשתן יקרים וישתמש בכלי זכוכית שבירה ויקרה, וישכור פועלים לחרוש בכרמים בשוורים, ולא ישב עמהם.

דף פה

קלה. האם מותר לאשה לתקוע בשופר בראש השנה? ומה הדין בטומטום ואנדרוגינוס?

מסוגית הגמרא יוצא שדין תקיעת אשה בשופר בראש השנה שנוי במחלוקת התנאים אם נשים סומכות – רשות, אם לאו. וטומטום ואנדרוגינוס – תוקעים.
(להלכה קיימא לן שהרשות ביד האשה לתקוע. (או"ח תקפט,ו). ולענין הוצאת השופר (והלולב) לרשות הרבים בשביל אשה – הרא"ש (בשם הראב"ה. ומובא גם בטור תקפט) כתב שמוותר. ובשו"ת שאגת אריה (קו) אסר. וראה באריכות בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג צד) שפסק להתיר, וכן נוהגים, ובפרט בכרמלית. וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ה סוס"י א).

א. השוחט איסורי אכילה והנאה – האם חייב בכיסוי הדם?

ב. האם שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה אם לאו?

ג. האם חולין שנשחטו בעזרה אסורים מדאורייתא או מדרבנן? אלו נפקותות משאלה זו מתבארות בסוגיא?

ד. הנוחר את העוף – האם צריך לכסות את דמו?

ה. השוחט היה ועוף שלא לצורך אכילה אלא לשימוש אחר – האם חייב בכיסוי?

א. השוחט איסורי אכילה (כגון טרפה) והנאה (חיה ועוף הנסקלים; שוחט לע"ז; חולין בעזרה או קדשים בחוץ) – ר' מאיר מחייב (גזרה שוה 'שפיכה' / 'שפיכה' משחוטי חוץ) וחכמים פוטרם. (אשר יאכל. והיינו שיטת ר' שמעון, וראה רבי דבריו ושנאו כחכמים. וכן הלכה).

ב. לשיטת ר' שמעון, שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה (וטבח טבח והכן). ולר' מאיר – שמה שחיטה (כשחיטת קדשים בחוץ).

רבי ראה דברי ר"מ לענין 'אותו ואת בנו' (וכן לשאר הלכות שבתורה, כגון תשלומי ד' וה' לטובח שור ושה שגנבם. תוס' חדושי הר"ן) ושנאו בלשון חכמים, ודברי ר' שמעון לענין כיסוי הדם (שנאמר שם אשר יאכל) ושנאו בלשון חכמים. וכן הלכה).

ג. מחלוקת תנאים היא (ע' קדושין נה ועוד) אם חולין בעזרה אסורים מדאורייתא (כי ירחק... וזבחת – בריחוק מקום אתה זובח ולא בקירוב מקום. ויש ילפותות נוספות. ע' קדושין שם), או מדרבנן (מפני הרואים, שיסברו שהם קדשים ונאכלים בחוץ).

ומשמע בסוגיא שלדעת הסובר מדרבנן, חיה שנשחטה בעזרה אינה טעונה שרפה (ומותרת בהנאה) – שהרי זו גזרה לגזרה. ולמ"ד מדאורייתא – דין חיה כדין בהמה. (שיטת רש"י שאף החיה אסורה מדאורייתא לדעה זו. והתוס' מפרשים שמדאורייתא אין החיה נאסרת, אלא שלמ"ד חולין בעזרה דאורייתא, השוו החיה לבהמה לענין שרפה).

וכן נפקא מינה (כמבואר ברש"י) בשחיטה שאינה ראויה; שאם חב"ע דאורייתא – דוקא בשחיטה ראויה (וזבחת). ואם דרבנן – מה לי ראויה מה לי אינה ראויה, בכל אופן אסור.

ד. נוחר עוף – למ"ד יש לעוף שחיטה מן התורה – אינו טעון כיסוי. (וכן הלכה). למ"ד אין לו שחיטה מהתורה – טעון כיסוי. (והוא הדין לדבר האסור מדרבנן, כגון טרפה-דרבנן. עפ"י שער המלך. ואינו מוסכם).

ה. מבואר בגמרא שהשוחט לשם דבר אחר ולא לאכילה – טעון כיסוי.

דף פו

- קלז. א. שחיטת חרש שוטה וקטן – מה דינה לענין כיסוי הדם; אותו ואת בנו; התר אכילה?
 ב. חזקה המסייעת למיעוט כנגד הרוב – האם יש לילך אחר הרוב או אחר החזקה, או שמא הדבר שקול?
 ג. שחט הרבה חיות או עופות או שניהם גם יחד – האם מכסה כיסוי אחד לכולם אם לאו?
 ד. שחט וכיסה ובא לשחוט עוד – האם מברך שוב על השחיטה?
- א. חש"ו ששחטו ואחרים ראו את שחיטתם מתחילה ועד סוף שנעשתה בהכשר – שחיטה כשרה היא, וחייב (הרואה) לכסות הדם, ונוהג בו 'אותו ואת בנו'.
- לא ראו אחרים את שחיטתם – לר' מאיר, שחיטתם פסולה בודאי, ופטור מכיסוי הדם ומותר לשחוט באותו יום את הבן / האם. והאוכל משחיטה זו – לוקה משום נבלה, (לפי שרוב מעשיהם מקולקלים, וגם יש חזקה איסור). וכן הורה רבי להלכה, לאחר חזרה.
- לחכמים, שחיטה זו נידונית כספק, (כי אין ברור אם רוב מעשיהם מקולקלים או מתוקנים. תוס'), ולכך חייבים לכסות הדם ואסור באותו ואת בנו מפני הספק, והאוכל אינו לוקה משום נבלה.
- ב. חזקה המסייעת למיעוט כנגד רוב – מבואר בגמרא שלדעת ר' מאיר הדבר שקול ונידון כספק, הלכך לענין טומאה (ברשות הרבים, או אף ברשות-היחיד בדבר שאין בו דעת לישראל, כתינוק) – טהור, ולענין איסור – לחומרא. (וללא החזקה – גם כן חוששים למיעוט לר"מ, אלא שי"א שאז אינו אלא מדרבנן, אבל כשיש חזקה עם המיעוט – הרי זה ספק שקול מדין תורה. עתוס').
- לחכמים, רובא וחזקה – רובא עדיף, ואפילו אינו בגדר 'ספק'. (כן מבואר בתוס'). ומתבאר מדבריהם שברוב שאיננו גמור יש לחוש למיעוט. ויש סוברים שגם לחכמים אומרים 'סמוך מיעוטה לחזקה' לעשות ספק. ע' רעק"א. וע"ע קדושין פ).
- ג. שחט מאה חיות במקום אחד, או מאה עופות – כיסוי אחד לכולם (חיה – משמע בין מרובה בין מועטת. וכן עוף). שחט חיה ועוף במקום אחד – לחכמים, כיסוי אחד לכולם. לר' יהודה, קודם יכסה את החיה ורק אחר כך ישחוט העוף. (חיה או עוף).
- (הסיה דעתו מלשחוט ונמלך לשחוט עוד, באופן שטעון ברכה נוספת על השחיטה – יכסה תחילה מה ששחט ואח"כ ימשיך לשחוט. תוס').
- ד. גם כאשר צריך לכסות בין שחיטה לשחיטה, כגון כששוחט חיה ועוף לר' יהודה, אינו חוזר ומברך על השחיטה, שאין הכיסוי מהוה הפסק, (שהרי יכול לשחוט ולכסות באותו זמן. וכן פסק הרי"ף). (ולענין ברכה על הכיסוי השני – חלוקות הדעות אם חוזר ומברך. ער"ן. וכן נחלקו אם שיחה בין שחיטה לשחיטה שלא מצורך השחיטה, מהוה הפסק וצריך לחזור ולברך על השחיטה).

דף פז

- קלח. א. על מי מוטלת מצות הכיסוי? האם מותר לכסות ברגל?
ב. החוטף מצוה או ברכה מחברו – מה דינו?
ג. כסהו ונתגלה; כסתו הרוח; נבלע הדם בקרקע – מה הדין?
ד. דם שנתערב במים, ביין או בדם שאינו טעון כיסוי – מה דינו לענין כיסוי הדם; זריקתו על המזבח לכפר; הכשר לקבלת טומאה?
ה. הנוזל הצלול המצטבר בדם שעומד – מה דינו לענין שתייתו, לענין טומאה ולענין הכשר לקבלת טומאה?
ו. משקים היוצאים מן המת, מן השרץ ומן הזב – מה דינם לענין טומאה?
א. לכתחילה מוטל על השוחט לכסות את הדם (ושפך וכסה). לא כסה, וראהו אחר – על הרואה לכסותו (... ואמר לבני ישראל).
יכסה ביד ולא ברגל (ושפך וכסה) – במה ששפך יכסה, כלומר ביד ולא ברגל, שלא יהיו מצוות בזווית עליו.
ב. החוטף מצוה מחברו (ר"ן, עפ"י ב"ק צא), וכן החוטף ברכה מחברו – חייב ליתן לו עשרה זהובים. (הלכך, קפץ וכיסה דם של חברו – משלם עשרה. חטף ברכת המזון – משלם ארבעים, ואם חטף גם את ברכת הכוס של יין – משלם חמשים. עפ"י תוס').
א. אין לו תקנה בהחזרת ברכה לחברו, כי מצוה ראשונה הלכה לה. ראשונים.
ב. בזמן הזה אין מחייבים אותו בתשלומים, שאין ב"ד דנים בדבר שאין בו חסרון כיס. ואולם אם תפש – אין מוציאים ממנו. עפ"י ראשונים.
ג. מי שעמד וקרא בתורה במקום חברו, ואפילו במקום כהן – פטור. משום שכולם חייבים בקריאת התורה. תוס'.
ד. מי שחטף ברכה מחברו וברך בקול, וחברו נכח שם, אין החוטף חייב לשלם לו, לפי שזה עונה 'אמן' וגדול העונה אמן יותר מן המברך. וגם אם לא ענה 'אמן', איהו דאפסיד אנפשיה. עפ"י ר"ת.
ג. כסהו ונתגלה – פטור מלכסות. (נתמעט מוכסו).
כסתו הרוח – כל עוד הדם מכוסה, פטור מלכסות. נתגלה – חייב לכסות, שאין דיחוי אצל מצוות. (מובא בשם הרוקח ועוד, שאם כיסתה הרוח מקצת מן הדם, אעפ"י שלהלכה אין צריך לכסות אלא מקצת, עדיין לא נתקיימה המצוה, וצריך האדם לכסות עוד. והמנ"ח (קפו) הסתפק בזה).
נבלע הדם בקרקע – אם רישומו ניכר חייב לכסות.
(כסהו חרש שוטה וקטן – נחלקו האחרונים אם זה דומה לכסתו הרוח, או לאדם בר-דעת שכיסה. (מובא בדרכי תשובה כח ס"ק סב). ובמאירי כתב כצד זה האחרון).
ד. דם שנתערב במים – אם מראה דם ניכר במים, חייב לכסות. (י"א: דוקא מראה דם גמור. עתוס' כאן ובנוחים עח), ואם לאו – פטור. נתערב ביין – רואים כאילו היה היין מים. נתערב בדם הפטור מכיסוי – לחכמים, דינו כנתערב בשאר משקים. לר' יהודה, מין במינו לא בטל ולעולם טעון כיסוי.
אין חילוק אם נשפך הדם לתוך מים או המים נשפכו לתוך הדם. (ואין אומרים ראשון ראשון שנשפך למים בטל – כיון שאין דיחוי אצל מצוות, וחוזר הדם וניער כשניכר, להתחייב בכיסוי).

וכן הדין לענין דם קדשים שנתערב. ואולם שם יש חילוק, שאם נשפך הדם למים מעט מעט, (ואפילו ברצף. עפ"י תוס') – קמא קמא בטיל, וכבר נדחה מעל גבי המזבח. (יש דעות שאינן סוברות 'רואין' – ע' בנבחים עח-עט).

והוא הדין לענין הכשר לקבלת טומאה, דינו כלענין כיסוי. (ונפקא מינה, כגון שנתערב הדם מעצמו במי גשמים, שהם אינם מכשירים, כל שלא באו לדעת האדם ולרצונו. הערת הר"ד ויור: אך לענין דין 'קמא קמא בטיל' נראה לכאורה שדינו כקדשים, שרק במצוות אין דיחוי).

ה. הנוזל הצלול שבדם – אין האוכלו חייב כרת אלא אם אכל עמו כזית דם ממש. (הגרעק"א צידד לפרש בדעת רש"י, שאם יש בתערובת זו כזית דם ממשי בתוך כדי אכילת פרס, גם אם אכל רק כזית מן התערובת כולה – חייב).

וכן אינו נטמא באהל אלא עם יש עמו רביעית מן הדם האדום. (כ"פ רש"י ותוס'). ולענין הכשר לקבלת טומאה – אם אין בו מראית דם, אינו מכשיר.

ו. משקה היוצא מן המת אינו מטמא באהל, חוץ מדם שנטמא מהתורה. (נפש מת). וכן כל מראי אדמומית שבו, טמאים.

ואפילו במגע-מת אינו מטמא. ואולם מטמא טומאת-משקין ברביעית. (להסבר אחד בתוס', מדובר כשלא נגע במת בעת יציאתו ממנו, כגון שיצא דרך שפופרת, אבל אם נגע – נטמא בפחות מרביעית ע"י מגע המת. ולהסבר אחר, אפילו נגע במת ביציאתו, מן התורה אינו נחשב 'משקה', ולא גזרו חכמים אלא ברביעית. עוד כתבו התוס' שלענין תרומה וקדשים, מטמאים אף בפחות מרביעית).

אבל משקה היוצא מן השרץ ומן הזב – טמאים כראשון לטומאה מדרבנן, (שגזרו עליהם טומאה, לפי שאין בני אדם בדלים מהם). ויש משקים שהם אב הטומאה, כגון זיבה, רוק, ומי רגלים של זב (שהם מצטברים ויוצאים מן הגוף, שלא כדמעות או חלב אשה וכד').

דף פח

קלט. א. כמה דם צריך לכסות?

ב. כמה מכסים ובמה אין מכסים? מהו כלל הדבר?

א. לרבנן (דברייטא. עתוס'), יש לכסות כל הדם, גם מה שעל הסכין ושככותלי בית השחיטה. (דמו – כל דמו). לר' יהודה, אפילו מקצתו (דמו – ואפילו מקצת דמו). לרשב"ג, אם כיסה דם הנפש (כולו. ערש"י; חזו"א ג, כד) – שוב אין צריך לכסות יותר. (דמו – דמו המיוחד. ואולם אם אין שם דם הנפש – חייב לכסות מדרבנן. רמב"ן).

(הלכה כר' יהודה; אין הלכה כרשב"ג. רי"ף, רב אחא משבחא, ר"ח, רמב"ם, ר"ת, רמב"ן, רשב"א, ר"ה, ריטב"א ועוד. וכן פסק בשו"ע. וי"א שמ"מ לכתחילה צריך לכסות כל הדם אף לר' יהודה. משכנות יעקב, ועוד. ויש ראשונים שפסקו כחכמים. ר"ה, רבנו יהונתן.

מבואר בפוסקים שלר' יהודה צריך מקצת של דם הנפש, ולא די במקצת מדם התמצית. ע' חזו"א ג, כד).

ב. מכסים בעפר, (אך לא בעפר המדבר, שאין זורעים בו ומצמיח. עפ"י תוס'). ויש סוברים שעפר המדבר כשר. ר"ן, בזבל הדק, בחול הדק, (הגדרת 'חול הדק' – כל שאין היוצר צריך לכתשו. ואולם אם

צריך-ואין-צריך, ויש הכותשים אותו ויש שאינם כותשים (ר"ן) כגון שהוא נפרך ביד – תלוי הדבר בשתי הלשונות שבגמרא. להלכה, אין מכסים בו. ר"ן, רא"ש, בסיד ובחריטית (= מין סיד שעושים מחרסים. ריטב"א. וערש"י ותוס'), בלבנה ובמגופת החבית – שכתשן, בשחיקת אבנים ובשחיקת חריטית, בנעורת פשתן דקה, בנסורת של חרשין דקה. הוסיפו עליהם: השחור (= פחמים כתושים), הכחול (= שנותנים בעין), נקרת פיסולין (= עפר שמנקרים מן הרחיים). וי"א: אף הזרניך. (= מין מתכת רעילה; היה בו שימוש לצביעה. מפרשים).

בית הלל אומרים: מכסים אף באפר (לפי שנקרא 'עפר' – מעפר שרפת החטאת), ובוהב טחון (ועפרת זהב לו). ובית שמאי חולקים, (שאינם קרויים 'עפר' סתם).

אין מכסים לא בזבל הגס ולא בחול הגס ולא בלבנה ובמגופה שלא כתשן, ולא יכפה עליו את הכלי ולא בשחיקת כלי מתכות, (מלבד זוהב, כאמור), ולא בקמה, בסובין ובמורסן.

כלל הדבר: כל דבר שזורעים בו ומצמיח, (אפילו אם אינו מוציא יותר ממה שנורע בו. עתוס') – מכסים בו. וכל שאינו מצמיח (בפני עצמו, הגם שמועיל לזבל. עפ"י תוס') – אין מכסים בו. (מלבד אפר ושחיקת זהב, שלבית הלל מכסים בהם אעפ"י שאינם מגדלים צמחים – משום שנקראים 'עפר'. עפ"י תוס'. ויש אומרים שבית הלל אינם סוברים את הכלל שאמר רשב"ג, ואין חילוק אם מגדל צמחים אם לאו. רמב"ן ור"ן, עפ"י שאלות. ולשיטה זו אפשר ששחיקת אבנים ונעורת של פשתן המנויים בברייתא – אינם כשרים לרשב"ג. עריטב"א).

מאחר וריבה הכתוב (וכסהו), ומיעט (בעפר), מרבה אני את אלו שהם מין עפר, שמגדלים צמחים כמותו, ומוציא אני את אלו שאינם מין עפר.

דף פט

קמ. אלו מאמרים מובאים בסוגיא בשבח הענוה והשפלות?

אמר רבא: בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר, זכו בניו לשתי מצוות, אפר פרה ועפר סוטה; בשכר שאמר אם מחוט ועד שרוך נעל, זכו לחוט של תכלת ולרצועה של תפלין. אמר להם הקב"ה לישראל: הושקני בכם, שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה, אתם ממעטים עצמכם לפני; אברהם אמר ואנכי עפר ואפר, משה ואהרן – ונחנו מה, דוד – ואנכי תולעת ולא איש. אבל עכו"ם אינם כן...

אין העולם מתקיים אלא בשביל משה ואהרן (ונחנו מה – תולה ארץ על בלימה); אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה (בלימה); מי שמושים עצמו כמי שאינו (ומתחת שנדרס תחת הכל – זרעת עולם).

קמא. האם כשר לכסות הדם בעפר עיר הנדחת או שאר איסורי הנאה?

מכסים בעפר עיר הנדחת (רבה בר ירמיה). לזעירי, הכוונה לעפר קרקעיתה, שלא נאסר בהנאה. ולרבא, אפילו האפר האסור בהנאה – מכסים בו, שהרי מצוות לאו להנות ניתנו. והוא הדין בעפר של עבודה-זרה – מכסים בו (לרבא) מאותו הטעם. (ואינו דומה לשופר ולולב של ע"ז שפסול למצוה, כי שם טעון 'שיעור' וכתותי מכתת שיעוריה, שהרי דינו לשרפה, אבל כאן אדרבה, הכתות יותר ראוי לכיסוי.

ואפשר שאף לכתחילה כשר לכסות בעפר של ע"ז, ואין כאן מיאוס למצוה, כמו עפר עיר הנדחת. עפ"י תוס').

דפים פט – צ

קמב. א. מתי חל איסור מוקדשין בולדות קדשים; בבכור בהמה? ומתי חל איסור גיד-הנשה בבהמות חולין – משעת יצירה או משעת לידה?

ב. האם איסור גיד הנשה חל על מוקדשין?

ג. האם איסור מוקדשין חל על גיד הנשה?

ד. מה דין גיד הנשה לענין הקטרה על המזבת, בקרבן עולה?

א. ולדות קדשים – מחלוקת תנאים (בתמורה כה) אם במעי אמם הם קדושים, כלומר משעת יצירתם, או בהויתם – היינו רק משעה שנולדו.

בכור בהמה – מתקדש בפטירת הרחם.

איסור גיד הנשה – לתנא קמא, חל משעת היווצרות הגיד, בעוד העובר במעי אמו. (התוס' צדדו עפ"י גמרא להלן) שאינו חל עד שיהא העובר בן תשעה חדשים, ולא קודם לכן. או שמא חל קודם, ואולם אם שחט האם בעודו בן שמונה – הגיד מותר. והרז"ה כתב שיש מחלוקת בדבר, ולפי סוגיתנו חל איסור גיד כבר משעת היווצרותו, דלא כר' אושעיא להלן בגמרא. (וכן באר באבי עזרי (מאכ"א ז, ג-ד) את שיטת הרמב"ם). ואולם יש אומרים שלפי המסקנא אפשר שאין מחלוקת בדבר, וכו"ע סוברים כר' אושעיא שאינו חל עד שיהא בן ט'. ערמב"ן להלן צב: רשב"א ריטב"א כאן).

לר' יהודה, אין איסור גיד הנשה נוהג בשליל אלא משנולד. (ולר' יוחנן עה.), גם אם תלש הגיד מן העובר – אסור, אבל לא נאסר אלא בצאתו לאויר העולם, ולא בעודו בפנים. עפ"י תוס'.

הרמב"ם (ח,א) פסק שאיסור גיד נוהג בשליל בן ט'. (וכ"ד הרשב"א והתוס'). ולענין גיד של בן ח' או בן ט' מת – ע' מנח"ג ג,ד. והרז"ה והרמב"ן פסקו כר' יהודה שאינו נוהג. וע"ע לעיל עד).

ב. ולדות קדשים – למ"ד 'במעי אמם הם קדושים', לא חל איסור גיד-הנשה עליהם, שהרי לפני שנוצרו הגידים כבר היה אסור משום קדשים, ואין איסור חל על איסור. חוץ מן הבכור, שלא נתקדש אלא ביציאתו מן הרחם, ובאותה שעה חל איסור גיד הנשה.

ולמ"ד 'בהויתם הם קדושים' – הרי בזמן אחד חלים שני האיסורים, איסור מוקדשין ואיסור גיד הנשה. (ולתנא קמא, אף קדם איסור גיד למוקדשין).

(ואפילו בשלמים לאחר זריקת הדם, שכבר פקע איסור קדשים – לא חל איסור גיד הנשה, כיון שמלידה לא חל, שוב אינו חל. עפ"י תוס').

הרמב"ם פסק 'ממעי אמן הן קדושים' ואעפ"כ פוסק שאיסור גיד נוהג גם במוקדשין (ע' בהסבר שיטתו במנ"ח ג,ו).

אין חילוק באיסור גיד בין קדשים הנאכלים לקדשים שאינם נאכלים.

ג. למ"ד יש בגידין בנותן טעם – איסור מוקדשין חל על גיד הנשה, (ולוקה שתים; משום גיד ומשום נהנה מן הקודש. והאוכלו בטומאה – בכרת, ואע"פ שאין איסור חל על איסור – איסור מוקדשין שהוא חמור, שיש בו כרת, חל. וכן איסור זה הוא כולל בתוכו חתיכות נוספות, לכן הוא חל על איסור גיד. עפ"י תוס'.

וי"א שהוא איסור מוסיף, שהרי מוסיף איסור הנאה בגיד. ע' בחדושי הרמב"ן והר"ן).

ולמ"ד אין בגידין בנו"ט – הרי לא נהנה מן הקודש ואין זו 'אכילה' המחייבתו. (ותנא דפרקין סובר יש בגידין בנותן טעם).